

ADVOKATEN

RETSSIKKERHED · UAFHÆNGIGHED · INTEGRITET 02 2024

VARETÆCT
Derfor fører Danmark på varetægtsfængsling i Norden.
Forsvarere vil have øget brug af alternativer.

ADVOKATER SKAL PRESSE PÅ
Interview med Ina Eliassen, direktør i kriminalforsorgen.
"Dialogen med advokater er vigtig."

RETSSIKKERHED I GRØNLAND

Ivik Paulsen er en af de første jurauddannede fra Grønlands Universitet. Han vil være advokat og gøre en forskel for retssikkerheden i Grønland, som har brug for et løft. Flere lokalt jurauddannede er én af vejene frem.

5 LEDER

6+8 KORT NYT

10 TEMA RETSSIKKERHED I GRØNLAND

Et projektudvalg under Advokatrådet har i maj præsenteret en ny rapport, som tager temperaturen på retssikkerheden i Grønland. Der er brug for markante forbedringer.

22 ADVOKATDAGBOG

“Det meste af dagen i dag går med at arbejde på en begæring til Den Særlige Klageret om genoptagelse af en voldtægtssag, som blev afgjort i 2022.”
Følg advokat Julie Stage i en uge på arbejde.

26 NORDISK REKORD I VARETÆGTSFÆNGSLING

“Det er hæsligt at være på arrestbesøg efterhånden.”
Forsvarsadvokater har fået nok af vilkårene for deres varetægtsfængslede klienter. Myndighederne er ikke opmærksomme på, hvor indgribende det er, og nu skal både antal og varighed reduceres, mener de – og har også konkrete bud på hvordan. Læs også om årsager til, at Danmark har flest langvarige varetægtsfængslinger i Norden.

38 MIN SAG HØJESTERET SKUFFEDE PENSIONISTER

“Jeg er sjældent stødt på ankedomme med så eklatant stor forskel på, hvordan retsinstanser ser på en sag,” siger advokat Carsten Led-Jensen, som var advokat for 176 pensionister i en sag mod AP Pension.

46 ADVOKATER SET UDEFRA

“Bliv ved med at udfordre os.” Ina Eliassen, direktør i kriminalforsorgen sætter pris på dialogen med advokater, også selvom de ikke altid er enige.

50 CHRISTIANSBORG- INTERVIEW

“Jeg vil lytte mere til retsfornuften.”
Rosa Lund, retsordfører (Ø) om, hvor hun vil forbedre retssikkerheden.

52 TILSYN HVIDVASK

Advokatbranchens hvidvask-indsats skal evalueres igen.

56 ADVOKATNÆVNET

Advokatnævnet har indført en lempet sanktionspraksis, første gang en advokat ikke overholder det kontradiktoriske princip og undlader at sende kopi til modparten.

58 BØGER

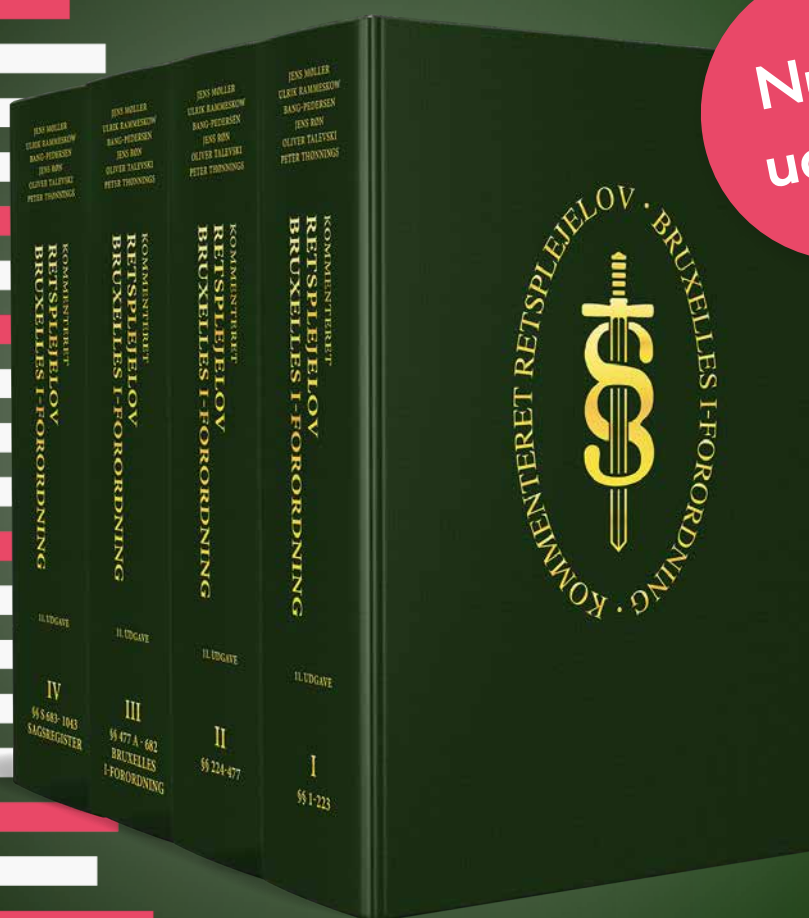
Kort og godt om ny faglitteratur.

“Opgaven er på den ene side hele tiden at tænke i sikkerhed og på den anden side at tænke i mennesker.” Side 46

Retsplejeloven og Bruxelles I-Forordningen

Med mere end 3700 siders kommentarer til loven fordelt på 4 bind; Et uundværligt værk for alle, der arbejder inden for det danske retssystem

Nu i 11.
udgave

Værket er redigeret af Jens Møller, Oliver Talevski, Peter Thønnings, Ulrik Rammeskow Bang-Pedersen og Jens Røn med bidrag fra 33 af Danmarks førende juridiske eksperter. Pris: 4200 kr.

Djøf Forlag

Testamente

til fordel for
Dansk Kræftforskningsfond
skaber resultater

Fonden er fritaget for at betale boafgift, og alle beløb går ubeskåret til kræftforskning. Midlerne bliver uddelt af internationalt anerkendte kræftforskere, der ligesom bestyrelsen arbejder ulønnet for fonden.

Dansk Kræftforskningsfond har indgået samarbejde med www.legaldesk.dk, som vil lave dit testament helt gratis, hvis du vælger at støtte os gennem din arv.

DANSK KRÆFTFORSKNINGSFOND
Dansk Kræftforskningsfond
c/o Plesner, Amerika Plads 37,
2100 København Ø
Tlf. 33 12 11 33 | Giro 655 00 29
Danske Bank, reg. 3946, konto 394 63 63 618
www.dansk-kræftforsknings-fond.dk

Vi har 15 års erfaring med at optimere
advokatbranchens
IT-programmer

Beskyt jer mod cyberkriminalitet med
en IT-sikkerhedsløsning fra TD-K A/S

Advokatsamfundet arbejder på politisk neutralt grundlag for borgernes retssikkerhed og for et velfungerende retssamfund. Vi fører tilsyn med alle landets advokater og sikrer derigennem advokaternes uafhængighed og integritet.

Advokatrådet er Advokatsamfundets bestyrelse og består af 15 advokater fra hele landet.

Advokatnævnet er en klageinstans, som er uafhængig af Advokatsamfundet, og som behandler klager over advokaters adfærd og salær.

ADVOKATEN 103. årgang udgives 4 gange årligt af Advokatrådet og er direkte kommunikationsorgan for cirka 8.400 advokater og advokatfuldmægtige. Magasinet tilgår endvidere Folketingets retsudvalg, domstolene, anklagemyndigheden og centraladministrationen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør, presse- og kommunikationschef
Rasmus Holm Thomsen · rht@advokatsamfundet.dk
Redaktør **Isabel Fluxá Rosado** · ifr@advokatsamfundet.dk
Journalist **Nya Vecht** · nve@advokatsamfundet.dk &
Camilla Bergsagel Nielsen · cbn@advokatsamfundet.dk

ABONNEMENT (Priser er inkl. moms og forsendelse)

Indland 575 kr.
Studerende 375 kr.
Udlandsabonnement 600 kr.
Studerende i udlandet 400 kr.
Opsigelse kan ske med tre måneders varsel ved udgangen af en måned.

ANNONCER

Vendemus ApS

Vendemus.dk · 72 22 70 80 · kontakt@vendemus.dk

Layout Bilgrav Design Aps

Bilgrav.com · 40 30 00 75 · jan@bilgrav.com

Tryk Jørn Thomsen / Elbo A/S

Jto.dk · 76 37 60 00 · jto@jto.dk

Forsidefoto Morten Holtum

Signerede artikler udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens synspunkter. Redaktionen hæfter ikke for artikelmanuskripter, der er tilsendt uopfordret. Hvis redaktionen skulle have krænkede ophavsrettigheder, er dette sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelsen i forvejen.

Tilmeldt dansk oplagskontrol.

Medlem af Danske Medier.

Issn 0107-5616 issn 1901-4546 (online)

Magasinet er trykt med vegetabiliske farver på miljøgodkendt papir.

Alle advokater modtager link til onlineudgave af magasinet i nyhedsbrevet. Afmeld printudgaven af Advokaten på postkasse@advokatsamfundet.dk.

**ADVOKAT
SAMFUNDET**

Retssikkerheden i Grønland har behov for et løft

Af Martin Lavesen, formand for Advokatrådet

I midten af maj lancerede Advokatrådet en rapport om retssikkerheden i Grønland på et møde i Nuuk med advokater, dommere m.fl. En rapport vi har udført med støtte fra Dreyers Fond.

Rapporten konkluderer, at niveauet af retssikkerhed i Grønland ikke lever op til de sædvanlige internationale standarder for retssikkerhed, som kendetegner de retssamfund, vi normalt sammenligner os med. Der er ganske vist sket mange forbedringer, siden Advokatrådet i 2016 lavede en tilsvarende rapport, men der er stadig brug for yderligere tiltag.

Når vi har skrevet rapporten, er det fordi vi er Advokatsamfund ikke kun for advokater i Danmark, men også for advokater på Færøerne og i Grønland. Vi arbejder derfor også for, at borgere i Grønland kan få kompetent juridisk hjælp, og at der er en betryggende "access to justice". Det er der desværre ikke hele vejen rundt i Grønland.

Nogle af de udfordringer, som rapporten beskriver, er blandt andet manglende adgang til juridisk bistand og retshjælp for borgerne. Derudover er der stor mangel på jurister i retsvæsenet, som traditionelt i Grønland har hvilet på et lægmandssystem, hvor hverken dommere, forsvarere eller anklagere er uddannede jurister. Vi ønsker ikke et system baseret på "fly in justice", men vil gerne understøtte et juridisk fagligt løft rundt om i de grønlandske kredse.

Derfor anbefaler vi blandt andet, at der fokuseres på at forbedre de faglige og juridiske kompetencer hos aktørerne i retsvæsenet. Særligt i de alvorlige kriminalsager er der brug for, at vi får løftet kompetenceniveauet. Heldigvis ved vi, at mange af aktørerne – som vi har mødt i arbejdet med rapporten – yder en kæmpe indsats og meget gerne vil videre- og efteruddanne sig, hvis de får tid og mulighed for det. Vi er derfor tilfredse med, at der i efteråret 2024 starter en kandidatuddannelse i jura på Grønlands Universitet.

Et andet problem er, at borgerne såvel som retsvæsenets aktører har stærkt utilstrækkelige muligheder for at sætte sig ind i gældende lovgivning. Der findes kun et ringe omfang af lovbekendtgørelser, og der er for eksempel ikke en domsdatabase. Borgernes retssikkerhed udfordres yderligere af, at det grønlandske system skal håndtere både dansk og grønlandsk, herunder forskellige dialekter – og der er stor mangel på tolke og oversættere, ligesom der heller ikke er en ensartet juridisk terminologi på grønlandsk.

Det er selvfølgelig ikke helt lige til at ændre de faktiske forhold. De særlige sproglige, kulturelle og geografiske rammer, som gælder i Grønland skal tages i betragtning. Dernæst er det nødvendigt at gå til arbejdet med en lang tidshorisont. Det kommer også til at kræve politisk fokus og flere midler til retsvæsenet i Grønland, hvis det skal lykkes med et løft af retssystemet.

I Advokatrådet mener vi ikke, det er et valg, om vi vil have et acceptabelt niveau af retssikkerhed. Selvfølgelig skal vi det. Det er lige alvorligt at have været offer for en forbrydelse, eller anklaget for en forbrydelse, hvad enten du er borger i Grønland eller i Danmark. Derfor skal det grønlandske retsvæsen løftes op til internationale retssikkerhedsmæssige standarder med behørig respekt for et nærhedsprincip. ♦

Foto Morten Holten

Advokater på Færøerne og i Grønland

- Antal advokater på Færøerne: 35 aktive advokater (af cirka 53.664 indbyggere)
- Antal advokatvirksomheder på Færøerne: 22 aktive advokatvirksomheder
- Antal advokater i Grønland: 17 aktive advokater (af cirka 56.699 indbyggere)
- Antal advokatvirksomheder i Grønland: otte aktive advokatvirksomheder

(opdaterede tal pr. 12/4-2024)

Brug af civile agenter bør være sidste udvej

Regeringen har med bandepakke IV lagt op til, at politiet skal have udvidede muligheder for at bruge civile agenter til at opklare kriminalitet i bandemiljøet.

"Der er grund til at tænke sig grundigt om, før man udvider brugen af et så kontroversielt efterforskningsskridt. Der bør derfor efter vores mening nedsættes et udvalg, som grundigt skal se på, hvilke retssikkerhedsmæssige risici der er forbundet med at bruge civile agenter, og hvilke svære situationer der kan opstå, og det skal gennemarbejdes og indgå i lovforslaget. Agentvirksomheden er en gråzone belagt med minefelter, og vi synes ikke, at der i nogen af lovforslagene er taget tilstrækkelig højde for det. Brugen af civile agenter bør kun være en mulighed, når der ikke er andre udveje tilbage, og det bør præciseres i loven ved at tilføje, at civile agenter alene må anvendes, hvis anvendelsen af andre metoder, herunder politiagenter, har vist sig nyttesløs eller umulig."

Andrew Hjuler Crichton, generalsekretær i Advokatsamfundet, Karoline Normann, forperson for Advokatrådets strafferetsudvalg, Thomas Brædder, advokat og medlem af Advokatrådets strafferetsudvalg i debatindlæg i Politiken 2. maj.

1042

er antallet af medlemmer af Københavns Advokatforening. Foreningen er en sammenslutning af Sagførerforeningen af 1924 og Sagførerforeningen af 1937.

Domstolenes sagsbunker vokser fortsat

Bunkerne med straffesager hos de danske domstole fortsætter med at vokse. Og det tager længere og længere tid for borgere at få afgjort juridiske tvister i retten. Domstolenes årsrapport for 2023 viser, at selvom domstolene afslutter flere sager, så kommer der endnu flere sager ind, end der bliver afsluttet.

Byretternes aktivitetsniveau steg i 2023 med 4 pct. og er nu tilbage på samme niveau som i 2019. Byretterne modtog sidste år knap 830.000 sager. Alene for straffesager og civile sager var antallet af modtagne sager det højeste nogensinde (knap 278.000 sager – cirka 13.000 flere end i 2022). På straffesagsområdet modtog byretterne cirka 2.000 flere af de ressourcekrævende domsmandssager i 2023 end i 2022. I alt modtog byretterne knap 20.000 domsmandssager i 2023.

De civile sager verserer i gennemsnit i 13 måneder ved byretterne. Ankes de til landsretten, ryger der i gennemsnit ti måneder oveni.

Ritzau 21. marts 2024 og domstol.dk

15,5%

er antallet af respondenter i en undersøgelse fra Danske Advokater og Djøf Advokat, der svarer, at de har oplevet grænseoverskridende adfærd på deres nuværende arbejdsplads i advokatbranchen inden for de seneste tre år. Det viser, at sexisme og krænkelse i dag er nogenlunde lige så udbredt som for tre år siden, hvor der sidst var en tilsvarende undersøgelse, og at initiativer og øget fokus ikke har haft den store effekt.

Advokatwatch

Vedtægtsændringer på vej

Advokatrådet vil ændre vedtægten for Advokatsamfundet. Vedtægtsændringerne vedrører ændringer som følge af strukturudvalgets rapport og anbefalinger, ændringer, som har til formål at omdanne Erstatningsfonden til en forsikringsordning, og til sidst en række mindre præciseringer og moderniseringer til den eksisterende vedtægt. Ændringsforslaget skal behandles på et ekstraordinært advokatmøde 27. juni.

SJÆLLANDS BILAUKTION^{AS}

ETABLERET I 1974

SALG AF ALT I BILER, KØRETØJER OG PÅHÆNGSKØRETØJER FRA KONKURSBO, LIKVIDATIONER, DØDSBO ETC.

Sjællands Bilauktion kan hjælpe Jer med
et nemt og hurtigt salg til markedspris.

Vi kan bl.a. hjælpe med:

Afhentning

Klargøring

Opbevaring

Annoncering

Vurdering

Salg på offentlig auktion

"Send os adressen – så klarer vi resten."

Sjællands Bilauktion blev etableret i 1974

og er i dag landets største danskejede auktionshus for biler.

Hver onsdag afholder vi auktion, for såvel professionelle som private.

Sjællands Bilauktion • Roskildevej 111 • 4000 Ringsted • 57 61 76 00

BILAUKTION.DK • SBA@BILAUKTION.DK

Ny struktur skal styrke den kollegiale fødekæde

Advokatrådet vil med en række ændringer sikre flere advokater til det kollegiale arbejde i Advokatrådet og Advokatnævnet. Det sker på baggrund af anbefalingerne fra Advokatrådets strukturudvalg, som i april afleverede sin rapport efter at have kigget på Advokatsamfundets overordnede struktur i mere end et år. Advokatrådet lægger op til at inddеле landet i færre advokat kredse og oprette kontaktpersoner i stedet for kredsbestyrelserne, der nedlægges. Samtidig vil Advokatrådet indføre et dekorumkrav for advokater, der skal virke i rådet og Advokatnævnet, da det hidtil har været muligt for alle advokater at stille op til valg til råd og nævn, uanset om de for eksempel har fået sanktioner af nævnet for at have tilsidesat god advokatskik. Desuden vil Advokatrådet indføre vederlag til advokater, der sidder i Advokatnævnet. Ændringerne er blandt de forslag til ændring af vedtægten for Advokatsamfundet, som behandles på et ekstraordinært advokatmøde.

Advokatsamfundets Fond hædrer stor frivillig indsats

Advokat Anne Birgitte Gammeljord har modtaget Advokatsamfundets Fonds hæderspris for sin mangeårige store indsats inden for hvidvaskbekæmpelse og det kollegiale arbejde internationalt. Anne Birgitte Gammeljord var blandt andet den første kvindelige præsident i den europæiske sammenslutning af advokatsamfund CCBE og har i mange år været engageret i bekæmpelse af hvidvask gennem CCBE's hvidvaskkomité. Hun er desuden første vicepræsident i organisationen European Law Institute (ELI) og er medlem af Advokatrådets internationale udvalg. Med hæderen fulgte et kunstværk i form af et original-litografi af den danske billedkunstner Cathrine Raben Davidsen. Anne Birgitte Gammeljord modtog hædersprisen ved et større arrangement på Hotel Kolding-fjord i april.

ET DYK I ARKIVERNE

(Advokatbladet nr. 18, 1978)

Joca Forensia

I al mindelighed

Emne: Vedr. Deres "bokseopvisning" lørdag d. 4. sept. 76, samt erstatning for tabt arbejdsfortjeneste. Ifølge aftale med min sagfører, X-købing kriminalpoliti og undertegnede, er jeg blevet opfordret til at søge sagen ordnet i mindelighed. Dette kan lade sig gøre ved at erstatte tabt arbejdsfortjeneste, kr. 717,25. Som det sikkert er Dem bekendt, kostede Deres "boksekunnen" mig 3 døgn på hospitalet samt 6 dage fuldstændig ro i hjemmet. Personlig henvendelse frabedes bestemt. Har jeg ikke hørt fra Dem inden d. 15. ds., må sagen gå sin gang.

Retssikkerhedskonference 2024

SÆT X I KALENDEREN

Advokatsamfundet afholder den 21. november 2024 årets retssikkerhedskonference. Arrangementet finder sted på Langelinie Pavillon fra ca. klokken 12-18. I lighed med sidste år vil retssikkerhedsanalysen blive offentliggjort ved arrangementet, og der vil være forskellige faglige indlæg og debat om aktuelle politiske emner. Sidste år deltog blandt andet justitsministeren, retsordførere og Rigsadvokaten samt medlemmer af Advokatrådet og dets udvalg. Tilmeldinger åbner efter sommerferien på Advokatsamfundets hjemmeside, hvor program for dagen også offentliggøres.

Bliv mediator eller voldgiftsdommer med en uddannelse hos Danske Advokater

Styrk dine kompetencer med en af vores populære uddannelser. Begge uddannelser er forhåndsgodkendt af Advokatsamfundet, og vi starter nye hold i sensommeren 2024.

Mediatoruddannelsen

58 kursuspunkt

Vores mediatoruddannelse er populær, og efterhånden har mere end 700 deltagere gennemført uddannelsen siden starten i 2002. Uddannelsen har fokus på metode, mediation og retsmægling og inddrager både anerkendt teori og intensiv træning. Når du har gennemført uddannelsen, får du efterfølgende mulighed for at deltage på et gratis specialmodul af én dags varighed målrettet enten byggebranchen, erhvervslivet, ansættelsesret eller familie- og arveret.

16.9. - 4.12. 2024

København

20.8 - 8.10. 2024

København
og London

Voldgiftsdommeruddannelsen

42 kursuspunkt

Vær med, når vi for 15. gang starter et hold på vores voldgiftsdommeruddannelse. Uddannelsen er relevant for dig, der har erfaring som partsrepræsentant i voldgiftssager og ønsker at kvalificere dig som voldgiftsdommer. Uddannelsen veksler mellem teori og praksis, og du møder nogle af de mest erfarne undervisere på området. Vi gennemgår alle faser i en voldgift, og på uddannelsens sidste modul besøger vi London Court of Arbitration.

Læs mere om uddannelserne og tilmeld dig på
www.danskeadvokater.dk/Uddannelser

Retssikkerheden skal være markant bedre i Grønland

Retssikkerheden i Grønland er ikke på det niveau, som man kan forvente efter internationale standarder. Det er Advokatrådets konklusion efter at have afsluttet en undersøgelse af retssikkerheden for borgerne i Grønland her i 2024. Der er brug for flere jurister og bedre 'access to justice'. Der er sket en række fremskridt, siden Advokatrådet sidst foretog en undersøgelse i 2016, men der er fortsat behov for et markant løft. Jurauddannelsen i Nuuk, der i år får egen kandidatdel, vækker håb om at styrke de kompetencer, der er mangel på. Men der skal mere til.

“Mere uddannelse, mere jura og flere medarbejdere. Det gælder både for politiet, kredsdommerne og de autoriserede forsvarere. Og så skal borgere i hele Grønland have meget bedre adgang til juridisk bistand og til lovgivning, retspraksis og data.”

Det er ifølge advokat Allan Nejbjerg den helt korte version af, hvad Grønland har brug for, hvis retssikkerheden skal på niveau med international standard. Og det skal den, selvom der er betydelige udfordringer. Det handler meget om ressourcer – men ikke kun det. Det handler også om afstande, enorme vidder, tyndt befolkede områder og det faktum, at Grønland – ligesom så mange andre lande kæmper med rekruttering indenfor flere fagområder såsom sundhed, uddannelse, politi, kriminalforsorg og andre velfærdsområder, og det gælder også retsvæsenet.

Allan Nejbjerg er medlem af Advokatrådet og formand for det projektudvalg, som Advokatrådet nedsatte i sommeren 2023 for at tage temperaturen på borgernes retssikkerhed i Grønland. Et projekt, der er blevet til med støtte fra Dreyers Fond. Den 16. maj 2024 præsenterede han sammen med projektudvalget resultaterne af undersøgelsen til et arrangement for interessenter i Grønland.

“Vi har præsenteret en udførlig rapport, som beskriver problemstillingerne, og vi har frembragt en række konkrete anbefalinger til at forbedre retssikkerheden på både kort og længere sigt,” fortæller Allan Nejbjerg.

Anbefalingerne handler i høj grad om at styrke uddannelse og kompetencer indenfor politi- og retsvæsen

samt at føre tilsyn med faggrupperne. Og så skal der være bedre adgang til advokatbistand.

Det betyder, at det skal være muligt for borgere i hele Grønland at få bistand fra advokater – også til at føre sager ved alle instanser. For sådan er det ikke i dag.

“En af årsagerne er, at salærniveauet ikke afspejler det samlede tidsforbrug forbundet med for eksempel at rejse fra den ene del af landet til den anden for at føre en sag eller være til stede under en videoafhøring. Der skal da være lige adgang til advokat for borgere, uanset hvor i Grønland de bor, og adgangen til retshjælp skal øges betydeligt.”

Hvert besøg overrasker

Allan Nejbjerg har været i Grønland flere gange under undersøgelsens tilblivelse men også tidligere ved arbejdet for Arktisk Kommando. Alligevel er der noget nyt, der overrasker ham for hvert besøg.

“Det, der har gjort allerstørst indtryk på mig de gange, vi har besøgt Grønland i forbindelse med projektet, var den sidste tur, hvor det med besvær lykkedes at nå til Tasiilaq i Østgrønland. Vi måtte vente i næsten en uge i Nuuk på at kunne flyve dertil sammen med forsvarere, politi, tolke og andre, der skulle dertil i forbindelse med en retssag, men det var vi nødt til på grund af stormvejr, som ofte opstår i området.”

Da de endelig nåede frem og kunne besøge de lokale retsinstanser, var der mange vigtige indsigter.

“Det første, der rammer én, når man ankommer til Tasiilaq, er den fantastiske natur med de spidse fjelde og den vilde kystlinje. Alene det er turen værd. Men vi var der selvfølgelig med et fagligt fokus, og det, der især gjorde indtryk, var de engagerede mennesker, vi mødte i forbindelse med vores arbejde. Alle har udvist stor fleksibilitet i forhold til ændrede tidsplaner, fordi det er vilkårene. Og en enorm åbenhed og ærlighed om udfordringerne i systemet. For i forhold til retssikkerheden er der en del at arbejde med,” siger Allan Nejbjerg.

Han arbejder i det daglige med strafferet og har haft mange sager om overgreb på børn i Danmark, og når den slags vanskelige sager skal behandles i Grønland, foregår det under andre betingelser, end han er vant til.

“Det halter gevaldigt på nogle punkter. Det, der slog mig mest, er proceduren ved videoafhøringer af børn. Der skal som udgangspunkt være en anklager, en advokat og gerne også en bistandsadvokat til stede for at varetage barnets interesser, og der er den måde, det foregår på i Grønland, altså ikke altid god nok. Der ser man for eksempel, at afhøringen foregår over en dårlig forbindelse, og uden at barnet er ordentligt repræsenteret. Ved siden af barnet sidder måske en lokal politimand eller en sagsbehandler fra kommunen, men der er stadig en risiko for at påvirke barnet. Det duer ikke. Der skal være nogle retsgarantier – både for barnet og den sigtede.”

Et særkende ved det grønlandske retsvæsen er, at det traditionelt har hvilet på et lægmandssystem, hvor

ALLAN NEJBJERG

hverken dommere, forsvarere eller anklagere er uddannede jurister. Sådan er det fortsat, men aktørerne har i de senere år fået en højere juridisk fagkundskab med indførelse af specialiserede uddannelsesforløb for både kredsdommere og autoriserede forsvarere.

“Jeg er imponeret over særligt de kredsdommere, jeg har mødt, og hvor godt de løfter opgaven indenfor de vilkår, de arbejder under. Men vilkårene generelt er simpelthen ikke gode nok – de mangler ressourcer, tid til kompetenceudvikling, efteruddannelse mv.

Der skal være en universel retsstandard og et fagligt niveau gældende – også i yderområderne. Geografi er ingen undskyldning for at forhindre det.” ♦

12

RETSVÆSNET I GRØNLAND

Det grønlandske retsvæsen er opbygget med fire kredsretter, som p.t. har 12 kredsdommere i alt, og så er der Retten i Grønland og Grønlands Landsret med p.t. hver en til to dommere (Retten i Grønland har også et antal fuldmægtige). Der er 17 advokater – hvoraf ganske få er beskæftigede med kriminalret og 18 autoriserede forsvarere. Alle 17 advokater er lokaliseret i Nuuk, mens de autoriserede forsvarere er til stede i fem byer på Grønlands vestkyst.

ANBEFALINGER TIL BEDRE RETSSIKKERHED

Alle anbefalinger og selve rapporten ‘Rets-sikkerhed i Grønland’ kan hentes på Advokatsamfundets hjemmeside. Projektet er blevet til med støtte fra Dreyers Fond.

Advokatsamfundet arbejder sammen med Copenhagen Economics på en tillægsrapport om, hvilken finansiering der kræves for at gennemføre anbefalingerne.

Vi skal sikre, at der er retssikkerhed til alle

Manglende uddannelse, forældet lovgivning, få grønlandsktalende advokater og et retssystem, der ikke kan rumme de svageste i samfundet, er ifølge advokat Kista Høegh Niclasen de største udfordringer, når det kommer til retssikkerhed i Grønland.

Forestil dig, at der i hele Danmark blot er en lille håndfuld advokater, der kan tale dansk. Resten af advokaterne taler grønlandsk, så chancen for, at du som klient skal have ført din sag i bedste fald på dit andet sprog og i værste fald på et sprog, som du ikke forstår, er forholdsvis stor. Lyder det lidt problematisk? Og ikke synderligt fordrende for retssikkerheden? Det er ikke desto mindre præmissen i de grønlandske retssale, da det på nuværende tidspunkt er under fem advokater, der kan tale grønlandsk i Grønland.

En af dem er Kista Høegh Niclasen. Hun er en del af den yngre generation, der gennem de senere år er kommet ud i retssystemet, og som har en anderledes kulturel forståelse end de ældre generationer.

“Det er et kæmpestort problem, at vi er så få advokater i Grønland, der reelt kan forstå og tale sproget. De klienter, der henvender sig til mig, er rigtig glade, da jeg både har en kulturel forståelse og derudover kan tale grønlandsk. Det giver en anden forståelse, at man kan tale om sin sag på sit eget modersmål med alle de sproglige nuancer og ikke på et fremmedsprog, hvad enten det handler om at skulle købe fast ejendom, eller man har fået en sigtelse eller afgørelse, som er svær at forstå.”

Hun sammenligner det med, at det ville svare til at skulle fremlægge sin sag på spansk, efter man havde haft det på c-niveau i gymnasiet.

Men Kista Høegh Niclasen understreger også, at selvom det kan virke voldsomt, at der ved retssager både kan være dansk, vestgrønlandsk og østgrønlandsk i spil, så fungerer systemet overraskende godt.

“Vi har nogle tolke, der er sindssygt dygtige. På nuværende tidspunkt kan vi ikke klare os uden brugen af dansk. Vi er vant til det, og det er de vilkår, som vi må operere med. Hvis der er tvivl vedrørende forståelse eller oversættelse, stopper vi op og forsøger at finde ud af det, hvilket også betyder, at de grønlandske retssager er lidt mindre formelle, men det er jo ikke nødvendigvis en dårlig ting.”

Uddannelse er vejen frem

Kista Høegh Niclasen mener, at den generelle udvikling i retssystemet går i den rigtige retning – men hun understreger også, at der er langt igen på visse områder. Retsvæsnet i Grønland mangler i meget høj grad uddannet arbejdskraft, hvilket slår igennem på alle niveauer – og oveni kommer den meget store udskiftning indenfor retsvæsnet i Grønland, hvor mange af de tilrejsende danskere vender retur til Danmark, når deres årlige kontrakter udløber.

“Uddannelse er vejen frem, men det er rigtig svært at få flere uddannede, når du skal rejse 4000 kilometer for at kunne uddanne dig i et fremmed land på et fremmed sprog og med en fremmed kultur. Vi har lige fået en

jurauddannelse i Grønland, hvilket er positivt, men den skal jo have tid til at udvikle sig, og det varer lidt, inden folk er uddannede fra den,” siger Kista Høegh Niclasen.

Hun er ikke i tvivl om, at der skal uddannes mange flere personer indenfor retsvæsnet, hvilket meget gerne må være lokale, men også danskere, der gerne vil blive i Grønland i længere tid. Hun nævner den til tider meget svingende kvalitet i den offentlige sagsbehandling som en af konsekvenserne af den manglende uddannelse.

“Vi oplever ofte en vilkårlighed, der kan komme af, at folk ikke altid er uddannede indenfor det felt, som de arbejder med. Når det offentlige for eksempel træffer afgørelser, oplever vi, at de er mangelfulde og ikke overholder de helt basale forskrifter. Vi ser blandt andet, at folk ikke bliver partshørt, de får ikke skriftlige afgørelser, og de får ofte blot mundtlige beskeder. Jeg tror, at det skyldes ressourcemangel og uvidenhed på begge sider; folk er ikke klar over, hvilke rettigheder de har, og derudover har kommunerne samt sagsbehandlerne ikke de rette kvalifikationer til at bestrejde de stillinger, som de gør.”

Grønland er derudover også efterladt med forældet lovgivning, forklarer Kista Høegh Niclasen. Noget kan det grønlandske selvstyre selv påvirke, mens andre bestemmelser skal tages 4000 kilometer væk i Danmark.

“I København er vi nok ikke øverst på dagsordenen, og den forældede lovgivning bremser udviklingen. Vores lov om pant er for eksempel ikke blevet opdateret siden 1967, hvilket arveloven heller ikke er blevet, og vi taler

KISTA HØEGH NICLASSEN

nu på tiende år om at indføre digital tinglysning. Derudover har vi heller ikke noget domsregister, så vi kan ikke se, hvad der er blevet dømt i tidligere sager.”

Fokus er ikke på at straffe

Grønland er et kæmpestort land med få indbyggere, der bor meget spredt, men på trods af – eller måske netop på grund af det – formår grønlænderne at rykke tættere sammen.

“Vi er rigtig gode til praktikken i Grønland. Vi er måske nok få mennesker til mange opgaver, men vi får det til at fungere. Vi er gode til at hjælpe hinanden og bruge det lidt tættere netværk, som vi har. Jeg har ganske vist ikke arbejdet i Danmark, men min fornemmelse er, at vi er lidt tættere på hinanden heroppe, da der er færre af

os, og vi derfor har en anden nærhed ned gennem hele systemet.”

Det kommer også til udtryk via resocialisering, som det grønlandske retsvæsen lægger stor vægt på. Blandt andet har de indsatte i grønlandske anstalter ofte tilladelse til en vis grad af hverdagsliv under afsoning, hvilket Kista Høegh Niclasen fremhæver som positivt, da man i langt højere grad kan komme ud til en normal hverdag i Grønland efter en udstået foranstaltning (I Grønland bruges begrebet straf ikke; det hedder i stedet foranstaltning, red.)

“Vores anstalter er mere eller mindre åbne i Grønland, man har større kontakt til det omkringliggende samfund, og man kan bibeholde et arbejde, mens man afsoner. I det grønlandske retssystem er fokus ikke på at straffe,

det er i stedet på at hjælpe folk videre.”

Retssystemet er ulige for de svageste

Det største problem ved det grønlandske retssystem er ifølge Kista Høegh Niclasen, at det hurtigt bliver et ulige system. De ressourcestærke, som ved, hvad de skal gøre, bliver vinderne. Mens de ressourcetsvage uden lignende muligheder hurtigt bliver tabt i systemet. Hun er selv medlem af bestyrelsen for IKIU – Grønlands Retshjælp og formand for det Psykiatriske Patientklagenævn.

“Jeg synes, at det er vigtigt at engagere sig i det samfund, man bor i. Vi er ikke så mange heroppe, og qua min baggrund som advokat kan jeg være med til at gøre en forskel – både for de psykisk syge, der ikke selv kan gøre krav på at få retssikkerhed, men også for andre, der har brug for hjælp til at navigere i et system, som de ikke forstår, og som heller ikke forstår dem. Det er ikke kun de ressourcestærke, der skal have adgang til retssikkerheden.”

IKIU oplever en meget stor søgning, både i Nuuk, og når de tager på rådgivningsrejser rundt om i Grønland, og Kista Høegh Niclasen indrømmer, at der ligger et kæmpe arbejde i at få oplysning ud til alle.

“Og det gør vi i høj grad hos IKIU, for det er nødvendigt, særligt når den offentlige sagsbehandling er, som den er. Folk skal have at vide, at de ikke nødvendigvis skal finde sig i alting. Vi skal bevæge os i den retning, som vi allerede går i, så vi kan sikre, at der er retssikkerhed til alle og skabe et inkluderende system, der også er gearret til at tage sig af de svageste.” ♦

I Grønland er forsvareren ikke jurist og på deltid

Selvom Danmark og Grønland er i rigsfællesskab sammen, er der store forskelle mellem retssystemerne i de to lande. Forsvarerne i Grønland er ofte ikke juridisk uddannede, og så er de deltidsansatte med andre stillinger ved siden af.

I det grønlandske retssystem benytter man autoriserede forsvarere, og de er som udgangspunkt ikke juridisk uddannede, men har gennemgået et undervisningsforløb med eksamen hos Landsforsvareren i Grønland.

Arbejdet som autoriseret forsvarer er en deltidsstilling, som typisk varetages ved siden af andet lønarbejde. Som autoriseret forsvarer er man tilknyttet retskredsen i ens hjemby og beskikkes fra sag til sag af kredsretten.

Landsforsvarer Finn Meinel står for at uddanne nye autoriserede forsvarere, og derudover står han til rådighed for de nuværende via en hotline og tilbyder dem den vejledning, de har brug for.

Finn Meinel kan ikke forestille sig det grønlandske retssystem uden de autoriserede forsvarere, som ofte er lokale og taler grønlandsk.

“Den lokale tilstedeværelse, den kulturelle og sproglige forståelse samt nærværet er utroligt vigtige elementer i jobbet. De lokale forsvarere kommer med en helt særlig ildhu – tænk på, at de nuværende forsvarere varetager opgaven sideløbende med deres normale arbejde. De brænder virkelig for det og sætter en ære i at gøre det godt,” siger han.

Udfordret på tid

Josef Petersen er autoriseret forsvarer i Kujalleq Kredsret og elsker med egne ord jobbet. Han er stolt over at være med til at få retssamfundet til at fun-

gere og derved løfte retssikkerheden.

“Grønlands størrelse har en stor betydning for brugen af autoriserede forsvarere. Hvis man tager Grønland og lægger det ind over Europa, så dækker det et areal fra Norge og hele vejen ned til Marokko. Det er et kæmpe land, men vi er kun 56.000 indbyggere, og derfor kan det være nødvendigt med kreative løsninger til tider, og jeg mener, at det er et rigtigt godt kompromis at have indført autoriserede forsvarere,” siger han.

Men det kræver meget planlægning at arbejde som forsvarer, for Josef Petersen arbejder også som leder af Majoriaq Narsaq, et kommunalt tilbud til ledige, der hjælper med sagsbehandling og vejledning i forhold til uddannelse samt arbejdsmarked og findes i alle grønlandske byer. Josef Petersen er særligt udfordret i sommerperioden, hvor han er den eneste autoriserede forsvarer, der dækker Kujalleq. Han varetager jobbet sammen med en anden autoriseret forsvarer, som er Park Ranger i en Unesco-park, og derfor tager hun ikke forsvareropgaver fra juni til september.

“Jeg har et fuldtidsarbejde ved siden af jobbet som autoriseret forsvarer – og det kan nogle gange godt være lidt problematisk i forhold til den tid, jeg bruger som forsvarer. Erhvervet som bisidder, der er et borgerligt ombud, er blevet erstattet med erhvervet som autoriseret forsvarer. Men i lovgivningen om, hvilke erhverv der tæller som

borgerlige ombud, har man ‘glemt’ at medtage autoriseret forsvarer. Min arbejdsplads er Kujalleq Kommune, og juristerne derfra mener ikke, at erhvervet som autoriseret forsvarer indebærer et borgerligt ombud, hvilket betyder, at jeg må bruge min afspadsering og ferier, når jeg arbejder som forsvarer,” forklarer Josef Petersen.

Finn Meinel peger også på den dobbelte arbejdsbyrde som en problematik, når det handler om de grønlandske forsvarere. For når man ikke er fuldtidsforsvarer og ikke har en juridisk baggrund, så har man også andre forudsætninger end for eksempel danske advokater.

“I Grønland er vi forsvarere ikke lige så dygtige, som I er i Danmark, og det skyldes flere forskellige ting – men særligt det forhold, at forsvarerne ikke har det som et fuldtidsarbejde, er et problem. Det betyder, at den erfaringsopbygning og det vidensgrundlag, som oparbejdes via et dagligt arbejde med sagsområdet, er næsten umulig at få tilsvarende her i Grønland. Jeg er jo selv forsvarsadvokat, men jeg har slet ikke det samme antal sager, som mine beneficerede kolleger i Danmark, der møder i retten stort set dagligt,” siger Finn Meinel.

Store afstande og langt til retshjælp

Finn Meinel har arbejdet meget med kvaliteten hos de autoriserede forsvarere, siden han blev Landsforsvarer, og han nævner, at det, samt den etablerede kredsdommeruddannelse, har været med til at højne niveauet i det grønlandske retssystem.

“Jeg synes, at det går bedre og bedre. Men vi er ikke helt i mål endnu.

JOSEF PETERSEN

Vi er voldsomt udfordret i forhold til 'Access to Justice' på Østkysten. Der er lokale domsmænd, men vi har ingen autoriserede forsvarere derovre, og der er heller ingen lokale dommere, så alle parter kommer tilrejsende fra Nuuk."

Ifølge Josef Petersen, der startede som domsmand i 1996, er der sket meget med det grønlandske retssystem siden da.

"Jeg synes, at vi forbedrer os hele tiden. Når det er sagt, er det også nødvendigt, at vi får tilført nogle flere økonomiske midler. Hvis man gerne vil løfte retssikkerheden, må man også acceptere, at vi er få mennesker på meget store afstande. Der skal bruges flere midler på rejser, så man som autoriseret forsvarer har mulighed for

at møde sine klienter fysisk i stedet for at tale over en telefon, hvor klienten ikke kan se sagsakterne eller bilag, og der derved går vigtig interaktion tabt."

I praksis løses mange småsager over video, men Josef Petersen rejser alligevel ofte rundt og taler med klienter.

Han peger også på, at det er et problem, at der er så mange sprog indenfor retssystemet. Som autoriseret forsvarer oplever han ofte situationer, hvor klienten har sagt noget andet til politiet, end der står i retsdokumenterne, fordi den tiltalte og betjenten ikke har talt det samme sprog, og der er blevet tolket mellem dem.

"Desuden er grønlandere langt mere autoritetstro, end danskere er,

og de gør derfor, hvad politiet beder om uden at stille spørgsmål, hvilket kan betyde, at de ender med at underskrive en forklaring, som de ikke forstår, fordi den er skrevet på dansk," siger Josef Petersen.

Den problematik bakkes op af Finn Meinel.

"De forskellige sprog samt dialekter giver anledning til problemer og fejlцитater, og man skal hele tiden have fokus på at håndtere de udfordringer, som sproget giver. Jeg håber, at vi får etableret et system, hvor vi anvender flere grønlandske jurister – gerne lokalt uddannede – så de bliver en endnu større del af retssystemet både som dommere, anklagere og forsvarere," siger Finn Meinel. ♦

Dommeren skal være tæt på

Løsningen i dag med grønlandske kredsdommere, der kan tale grønlandsk og kender kulturen, men som ikke er jurister, er god under de nuværende vilkår. Det mener adm. dommer ved Retten i Grønland, Stig Nørskov-Jensen.

Da Stig Nørskov-Jensen som ung uddannede sig til lastbilmekaniker, lærte han allermest ved at være ude på værkstedet, hvor de andre kunne vise ham, at det var sådan og sådan, han skulle gøre.

“Sådan er det også at være kredsdommer. Det er en mesterlæreuddannelse, kredsdommerne får. De bliver specifikt uddannet til at behandle den type sager, som starter ved kredsretterne. De tager en uddannelse på knap 2,5 år og består alle stopprøver og eksaminer, men de bliver først virkelig dygtige i takt med, at de behandler sager under uddannelsen og senere som færdiguddannede,” siger Stig Nørskov-Jensen.

Der er fire kredsretter i Grønland med i alt 12 normerede kredsdommere ansat. Ingen af dem er uddannet jurist, men de har taget kredsdommeruddannelsen, som er en kombination af undervisning og praktisk erfaring med sagsbehandling under vejledning af jurister fra Retten i Grønland. Kredsretterne beskæftiger sig med mange forskellige sager – primært kriminalsager, men også for eksempel dødsbo- og ægtefælleskiftesager mv.

Stig Nørskov-Jensen er ikke selv uddannet kredsdommer. I stedet er han udnævnt adm. dommer ved Retten i Grønland med en dansk jurauddannelse i bagagen og en baggrund som blandt andet retsassessor og sekretariatschef i Københavns Byret. Ud over blandt andet ledelses- og budgetansvar har han ved Retten i Grønland ansvaret

for uddannelse og vejledning af kredsdommerne. Jobbet som adm. dommer ved Retten i Grønland, der i høj grad behandler civile sager, har han haft de seneste fem år.

“Man skal have været i Grønland i noget tid for at forstå, hvorfor retssystemet er skruet sammen, som det er. Nærhedsprincippet er vigtigt for grønlanderne. Hvad enten du er tiltalt, forurettet, vidne eller part i en civil sag, betyder det noget, at kredsdommerne har indsigt i både de stedlige og almene grønlandske forhold. Det indebærer blandt andet, at de kender den grønlandske kultur og taler sproget,” forklarer Stig Nørskov-Jensen.

Han taler ikke selv grønlandsk ligesom flere andre af aktørerne i det grønlandske retssystem, men for at blive kredsdommer er det et krav både at kunne tale dansk og grønlandsk. Det er ifølge Stig Nørskov-Jensen vigtigt at vægte nærhedsprincippet højt.

“Den kredsdommeruddannelse og det kredsdommersystem, vi har i dag, er en god løsning. Kredsdommerne er rigtig dygtige. Jeg er selv kommet til Grønland med lidt flere juridiske kompetencer, men jeg tror, at man skal passe på med at sætte lighedstegn mellem det at være uddannet jurist og så at være en dygtig dommer og retsformand.”

Svært at indføre krav

Der er flere politiske stemmer, som taler for et fremtidigt krav om, at kredsdommere skal have en bachelor- eller

kandidatuddannelse i jura. Også Rådet for Grønlands Retsvæsen har nedsat en arbejdsgruppe, der skal kigge på emnet som led i et større arbejde med bredt fokus på professionalisering af alle rettens aktører.

“I bund og grund er det en politisk beslutning, og jeg er enig i, at man skal kigge på det. Måske er det vejen frem, men for nuværende synes jeg, at det er en svær vej at gå. Først og fremmest skal der være et tilstrækkeligt rekrutteringsgrundlag. Og så må man ikke glemme, at der i dag sidder 12 kredsdommere, som igennem mange år har lavet et rigtig godt stykke arbejde. Nu kan det af nogen opleves som om, at der indirekte bliver sat spørgsmålstegn ved, om de er gode nok, fordi man taler om, at det er nødvendigt at være jurist for at blive kredsdommer,” siger Stig Nørskov-Jensen, som selv er en del af rådet og arbejdsgruppen.

Hvis kravet bliver en realitet, mener han, at det blandt andet er nødvendigt at give de nuværende kredsdommere muligheden for at efteruddanne sig, så de også kan få en jurauddannelse, hvis de ønsker det – også for, at der ikke bliver skabt et a- og et b-hold.

Rekrutteringsproblemer

Ved Retten i Grønland, som sammen med kredsretterne udgør første instans, skal dommere og dommerfuldmægtige i modsætning til kredsdommerne have gennemført en kandidatuddannelse inden for jura, men de hænger ifølge Stig Nørskov-Jensen ikke på træerne.

“En stor akilleshæl er, at det er meget svært at få juriststillingerne besat. Vi har lige nu en dommerstilling, som vi har måttet genopslå, ledig. Vi har

også tidligere haft svært ved at få den besat, og så må vi løse det med at få dommere fra de danske byretter midlertidigt herop til at assistere. Men det er ikke optimalt, at man nærmest har sådan en "western saloon med svingdøre". Det gør det som embedschef meget svært at skabe den fornødne kontinuitet og stabilitet ved retten."

Der er p.t. fire jurister ansat ved Retten i Grønland, der som udgangspunkt er normeret til fem jurister. Stig Nørskov-Jensen vurderer, at rekrutteringsudfordringerne blandt andet

skyldes, at lønnen ligger betydeligt lavere end en tilsvarende dommerløn i Danmark, selvom ansættelseskravene er de samme, samtidig med at leveomkostningerne er markant højere i Grønland. Derudover er der nogen, der flytter til Grønland for derefter at konstatere, at det ikke lige var dem.

Han mener, at en højere løn vil medvirke til at styrke rekrutteringsgrundlaget. Om den kommende grønlandske kandidatuddannelse i jura vil gøre en forskel på længere sigt, tør han ikke spå om.

"Det tager som bekendt mange år at blive udnævnt til dommer, men der er ingen tvivl om, at det også er en vej, man skal prøve at gå. Dog skal man huske på, at selvom der bliver uddannet grønlandske jurister, så er det jo ikke ensbetydende med, at de alle vil eller egner sig til at være kredsdommer og retsformand."

Efterspørger bedre it-systemer

I mellemtiden arbejder han på at gøre det, han kan for at effektivisere arbejdsgange og sagsrelaterede processer. Og i den forbindelse ser han positivt på, at der med den danske flerårssaftale for domstolenes økonomi er afsat 50 mio. kroner til at styrke retsvæsnets i Grønland over de næste fire år. En del af de penge er afsat til at opgradere og implementere nye it-systemer ved kredsretterne.

"Vi er håbløst bagud med it her i Grønland og har for eksempel ikke de fornødne sagsbehandlingssystemer. Tinglysning foregår manuelt, og vi har heller ikke en portal som minretssag.dk som i Danmark, men sender i stedet breve med almindelig post eller via e-Boks, som vi for nylig fik adgang til. Der sker en udvikling hele tiden, men det tager tid og ofte for lang tid," siger Stig Nørskov-Jensen. ♦

STIG NØRSKOV-JENSEN

Ny jurauddannelse giver håb

Ivik Paulsen var en af de første bacheloruddannede jurister fra Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet, og han vil gerne til Grønland for at gøre en forskel.

Planen er at vende hjem til Grønland for at blive advokatfuldmægtig. Måske allerede om få måneder. Ivik Paulsen var blandt de allerførste bacheloruddannede jurister fra Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet, da universitet i 2021 for første gang havde dimittender fra den nyopstartede jurauddannelse.

“Hvis man gerne vil gøre en forskel for samfundet i Grønland, så kræver det, at man er til stede. Det er svært at gøre fra langdistancen. Sådan har jeg altid tænkt. Der er et behov for, at os færdiguddannede kommer hjem. Samtidig er arbejdet som advokat interessant, og derfor er min plan at vende tilbage til Nuuk for at blive advokat,” siger Ivik Paulsen.

Han flyttede til Danmark for at tage kandidatuddannelsen i jura på SDU, som han afsluttede sidste sommer. Siden da har han arbejdet som juridisk rådgiver for det grønlandske parti Siumut på Christiansborg. Hidtil har der ingen mulighed været for at uddanne sig til cand.jur. i Grønland, men til september lukker Ilisimatusarfik dørene op til en ny kandidatuddannelse i jura med plads til 10 studerende.

Indtil videre har Ilisimatusarfik uddannet 27 bachelorer i jura. Anette Storgaard, som er afdelingsleder for universitets jurauddannelse, ved ikke, hvor mange af Ilisimatusarfiks nyuddannede jurister, der tager til Danmark for at tage kandidatuddannelsen og aldrig vender retur.

“Der er helt sikkert en stor andel, der bliver i Danmark, men det er ikke til at sige, hvor stor tendensen er. Jeg

forventer, at dem, der vælger at tage den nye kandidatuddannelse hos os, er fast besluttet på at blive i Grønland. Dem har jeg stor tiltro til,” siger hun.

Den lokale føling er vigtig

Anette Storgaard mener, at der er brug for flere grønlandske jurister i Grønland:

“Vi danskere, som kender det danske samfund godt, overser måske den betydning, det har at have en egentlig føling med det samfund, som lovens ord skal omsættes i. Når mange jurister med dansk baggrund kommer til Grønland for at varetage funktioner i kortere eller længere tid, kan det godt gå ud over samspillet mellem juraen og virkeligheden.”

Og på den baggrund giver det håb, når grønlandske jurister som Ivik Paulsen vil vende retur til Grønland, og at det grønlandske universitet med kandidatuddannelsen selv vil spille en rolle i at få uddannet grønlandske jurister med en cand.jur.-titel.

“Det er min vision, at vi over tid kan bidrage til en større forståelsessammenhæng og en bedre sammenhængskraft imellem den faglige juridiske kunnen og det samfund, som de faglige kvalifikationer skal bruges i. Det er ikke løst med det første kuld kandidatuddannede jurister, men vil være en mangeårig proces. Det er ikke sådan, at alle danske jurister godt kan pakke kufferten om to år. Det vil være en glidende overgang, og den vej er det nødt til at gå,” siger Anette Storgaard.

Da Ivik Paulsen læste jura i Grønland, deltog der aldrig mere end 15-20 studerende til undervisningen i de forskellige jurafag på Ilisimatusarfik, mens der på de danske jurauddannelser ofte sidder flere hundrede til en forelæsning.

“Jurastudiet er mere effektivt i Danmark, fordi mange studerende kommer igennem systemet. Selvom det er dyrere målt pr. jurist at få uddannet jurister i Grønland, er det i min optik 100 procent det værd. Det er helt grundlæggende vigtigt, at der bliver uddannet grønlandske jurister for at løfte retssikkerheden,” siger Ivik Paulsen.

Han har store forventninger til den kommende kandidatuddannelse i jura og kalder det en "no brainer", at den også vil være med til at løfte retssikkerheden på flere forskellige områder.

"Der går nok mindst ti år, før det for alvor vil kunne mærkes, men bachelor- og kandidatuddannelsen kan være med til at gøre en forskel ved, at der kommer flere grønlandske advokater, der kan tage kriminalsager, men i særligt høj grad også i forbindelse med de grønlandske borgeres møde med det offentlige. Det er vigtigt at have grønlandsktalende jurister ansat i kommunerne, så de kan guide borgerne på et sprog, der er til at forstå for alle. Man må gå ud fra, at der så vil ske færre misforståelser," siger Ivik Paulsen.

Er uddannet forsvarer

Ivik Paulsen forstår en del grønlandsk, men taler ikke selv sproget, selvom han har boet i Grønland, siden han var otte år gammel. Hans mor er grønlandsk, mens faren, som også tidligere har arbejdet som advokat, er dansk. Og da familien flyttede retur til Grønland, startede Ivik Paulsen i en dansk klasse, ligesom der også i hjemmet blev talt dansk. De manglende sprogfærdigheder kan ifølge Ivik Paulsen være en udfordring i arbejdet som autoriseret forsvarer, som han uddannede sig til samtidig med, han tog bachelorud-

dannelsen i jura. Som autoriseret forsvarer har han haft op mod 25 meget forskellige sager, heriblandt sager om simpel vold og tyveri.

"Sproget er virkelig en udfordring. Jeg skal bruge tolk, når jeg taler med dem, jeg repræsenterer. Når der har været misforståelser, eller jeg har gjort et eller andet lidt forkert, så har det typisk været, fordi vi ikke har forstået hinanden ordentligt. Jeg er meget afhængig af at have en dygtig tolk, der både forstår mit juridiske sprog, og som forstår de tiltaltes spørgsmål," forklarer Ivik Paulsen.

De andre på uddannelsen til at blive autoriseret forsvarer kunne i modsætning til Ivik Paulsen godt tale grønlandsk.

"De autoriserede forsvarere, der oftest kan tale grønlandsk, er med til at sikre retssikkerhed for grønlandske borgere, der bliver tiltalt i en kriminalsag, fordi det giver mulighed for at tale frit sammen uden at være afhængig af en tredjepart. Hvis du putter det i en dansk kontekst – vil du så helst have en asiatisk jurist med en tolk til at forsvare dig, eller vil du have en dansk autoriseret forsvarer, der kan tale dansk? Jeg er selv meget i tvivl. En jurist har selvfølgelig en højere faglighed, men meget kan gå galt på grund af de sproglige udfordringer," siger han.

Det handler ifølge Ivik Paulsen ikke kun om sprog, men også om kultur-

forståelse og en forståelse for de lokale forhold. Og den forståelse har han selv. "Jeg anser det også for vigtigt at kende til livet i Grønland og have en indsigt i de lokale forhold og de menneskelige aspekter – altså hvilke forhold de mennesker, man repræsenterer, er vokset op i og lever i. Disse aspekter kan have betydning for de argumenter, en forsvarer bruger i en kriminalsag."

Den bedst mulige løsning

Principielt mener Ivik Paulsen, at man i et retssamfund skal have jurister til at behandle kriminalsager.

"Det synes jeg, at der skal arbejdes henimod, men indtil det bliver en realistisk virkelighed, må vi arbejde med det, vi har. Jeg står måske også lidt i midten, for jeg kan se argumenterne for begge dele. Er det for eksempel nødvendigt at have en lang juridisk uddannelse for at kunne håndtere mindre tyverisager? Vi har en rigtig god ordning, og jeg synes, at den er et godt kompromis."

Han ser sine egne jurakundskaber som et plus i arbejdet som forsvarer, men han ser dem ikke som afgørende:

"Jeg har nok haft et større kendskab til grundlæggende jura end mine medstuderende på forsvareruddannelsen. Selvfølgelig er det en fordel, men om det er udslagsgivende i, hvor god jeg er til jobbet, er jeg faktisk lidt i tvivl om. De andre, jeg læste med, er også dygtige." ♦

Siden 2018 har Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet haft en bacheloruddannelse i jura, og fra september suppleres den med en kandidatuddannelse i jura. En kombination af undervisere fra jurauddannelserne på de danske universiteter og jurister, der arbejder i centrale juridiske funktioner i Grønland, står for undervisningen.

Undervisningen er i grønlandsk ret, men der er ifølge Anette Storgaard ikke stor forskel på grønlandsk og dansk ret. Al undervisning foregår som udgangspunkt på dansk, blandt andet fordi al litteratur er på dansk.

Kandidatuddannelsen vil optage 10 studerende hvert andet år. 22 har i år søgt ind på kandidatuddannelsen.

Advokatens dagbog

JEG BRUGER MEGET TID PÅ KLAGERETTEN

En begæring til Den Særlige Klageret,
samtaler om samtykke, togture på tværs
af landet og Leonard Cohen Tribute koncert.
Følg med i advokat Julie Stages liv i en uge.

Uge 11 2024

JULIE STAGE

Er oprindeligt uddannet journalist og derefter uddannet advokat fra Bruun & Hjejle Advokatpartnerselskab, hvor hun arbejdede i advokatfirmaets commercial-, skatte- og procesafdelinger og beskæftigede sig med blandt andet voldgift, skatteproces, og strafferet.

Hun arbejdede endvidere i to år på Bruun & Hjejles advokatundersøgelse af Danske Banks estiske filial, den såkaldte 'hvidvasksag'. Ud over at være cand.jur. har Julie Stage en LL.B fra Storbritannien, hvor hun var bosat i ti år. Hun beskæftiger sig primært med civile tvister, visse typer af straffesager og skatteproces.

MANDAG

Jeg vågner kl. 05.45 og drikker to kopper kaffe. Jeg spiser sjældent morgenmad. I dag er ingen undtagelse.

Kl. 7.30 sætter jeg mig ved mit skrivebord. Det er her, at jeg tilbringer størstedelen af min arbejdstid. I modsætning til mange forsvarsadvokater går jeg ikke i retten hver dag. Jeg fungerer som privatantaget 'valgt' forsvarer i en stor del af mine sager, hvilket betyder, at jeg kan bruge mere tid på den enkelte sag, end hvad ville være muligt, hvis jeg var beskikket forsvarer. Jeg beskæftiger mig også med civile tvister.

Det meste af dagen i dag går med at arbejde på en begæring til Den Særlige Klageret om genoptagelse af en voldtægtssag, som blev afgjort i 2022.

KL. 13 tager jeg toget til Nordsjælland fra Fyn, hvor jeg bor. Jeg skal mødes med min klient, som i en sag er blevet dømt i by- og landsretten for som 17-årig at have voldttaget en jævnaldrende klassekammerat til en fest. Han har igennem hele sagen fastholdt, at der aldrig har fundet et samleje eller anden seksuel aktivitet sted mellem ham selv og pigen.

Vi drikker kaffe, mens jeg gennemgår udkastet til begæringen med ham. Det har taget et år at nå hertil. Jeg har indhentet bistand fra to tidligere efterforskere fra politiets rejsehold, en forhenværende retsmediciner og flere andre sagkyndige eksperter under mit arbejde med sagen. Det er deres konklusion, at retten har fejlbedømt DNA-beviserne og den retsmedicinske undersøgelse af den forurettede i sagen. Der er tale om nye oplysninger, som efter min opfattelse kunne have bevirket frifindelse, såfremt de havde foreligget under sagens behandling ved domstolene.

Min klient fortæller mig om, hvordan det går. Han blev prøveløsladt i efteråret og er startet på en uddannelse. Selvom han ikke længere afsoner, så er han stadig mærket af det forløb, som han har været igennem. Det er svært ikke at blive følelsesmæssigt påvirket, når man som advokat beskæftiger sig med en sag som denne.

Mødet slutter sent. Da jeg kommer hjem kl. 20.30 taler jeg med en ny klient og skriver nogle mails, mens jeg spiser en salat. Jeg går i seng kl. 23.30.

Det er nødvendigt at finde en balance, der imødekommer de forurettede i disse sager og samtidig tilgodeser hensynet til de tiltaltes retssikkerhed.

TIRSDAG

Jeg står op kl. 6.

Jeg drikker kaffe, mens jeg skimmer de vigtigste overskrifter på min telefon. Jeg følger med i den offentlige debat, særligt når det kommer til spørgsmål om retssikkerhed og har selv skrevet en række debatindlæg om den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse i de senere år. Det er desværre langt fra altid, at jeg har tid til at bidrage i den udstrækning, som jeg kunne have lyst til.

Kl. 8 sætter jeg mig ved mit skrivebord og arbejder videre med begæringen til Den Særlige Klageret. Bevistemaet i denne sag adskiller sig fra bevistemaet i flertallet af de voldtægtssager, som er landet på mit bord, hvor det typisk ikke er bestridt mellem parterne, at de har haft samleje, men derimod, hvorvidt der forelå samtykke hertil hos den forurettede.

Jeg gennemgår referaterne af en række interviews, som jeg har foretaget af vidner, som deltog i festen, men som politiet ikke har afhørt under sagen. Et af vidnerne er en person, som politiet ikke lykkedes med at identificere under efterforskningen, og som er fremkommet med oplysninger om tidslinjen i sagen, som understøtter min klients forklaring. Til vores held har vidnet tilfældigvis optaget en video under festen, som dokumenterer vidnets forklaring.

Jeg modtager med jævne mellemrum henvendelser fra personer, der ønsker bistand med at udarbejde en begæring til klageretten. Mange bliver skuffede, når jeg fortæller, hvor svært det er at komme igennem nåleøjet. Adgangen til at få en straffesag genoptaget er uhyre restriktiv. I 2022 blev alene 7,4 procent af alle anmodninger om genoptagelse imødekommet. I 2021 var tallet 7,9 procent.

I løbet af eftermiddagen godkender jeg en række citater til en bog om mediernes rolle i voldtægtssager. Jeg skriver et par bemærkninger til forfatteren, som har interviewet mig. Det er et spændende projekt, som jeg glæder mig til at følge.

Kl. 16 kører jeg tilbage til Fyn i min bil, som har stået i København. Jeg hører ofte dansk eller svensk P1 eller nyhedsprogrammet Today på BBC Radio 4. I dag hører jeg Slotsholmen.

Da jeg kommer hjem kl. 18 ringer jeg til en klient og drøfter en afhøringsrapport, som jeg netop har modtaget i hans sag.

Herefter spiser jeg en hurtig pastaret ved mit skrivebord, mens jeg fortsætter arbejdet med begæringen til Den Særlige Klageret. Jeg slukker computeren kl. 24 og går i seng.

ONSDAG

Jeg står op kl. 6 og drikker kaffe. Jeg skal nå at svare på en række mails, inden jeg skal deltage i et kursus om beviskravet i straffesager, som starter kl. 09.30. Det var egentlig planen, at jeg ville køre til København, hvor kurset bliver afholdt, men det kan jeg ikke nå, så jeg deltager via Zoom.

Underviserne er dommer ved Retten i Odense Henning Fuglsang Sørensen og ph.d. og adjunkt ved Syddansk Universitet Lotte Helms. Sidstnævnte udgav i 2023 en bog baseret på sin ph.d.-afhandling 'In dubio pro reo: Beviskravet i danske straffesager', som er den første danske juridiske fremstilling af det strafferetlige beviskrav.

Et emne, som Lotte Helms berører på kurset, som interesserer mig, er det forhold, at vi i Danmark ikke har tradition for fyldige domsbegrundelser, hvor der redegøres for, hvordan dommerne forstår beviskravet, og hvordan deres vurderingsproces har været i den givne sag. Jeg er enig med Lotte Helms i, at det er problematisk, at danske domsbegrundelser – i modsætning til for eksempel norske og svenske – ofte ikke indeholder en argumentation for rettens begrundelse, fordi det gør det uigennemskueligt, hvad retten har lagt vægt på ved afgørelsen af skyldsspørgsmålet. Sådanne ikke-begrundelser er ikke befordrende for tilliden til domstolene.

Kurset slutter kl. 16.30.

Kl. 17 taler jeg med en ung klient, der er sigtet i en voldtægtssag. Han er blevet afhørt for nylig, og vi venter nu på, at anklagemyndigheden skal tage stilling til, om der skal rejses tiltale i sagen.

Jeg bruger det meste af aftenen på at læse en ny sag. Herefter ser jeg nyheder, mens jeg spiser en pizza. Jeg går i seng kl. 23.

TORSDAG

Jeg vågner kl. 6 og skriver et par mails.

Kl. 10 tager jeg toget til København. På turen arbejder jeg videre med begæringen til Den Særlige Klageret. Jeg havde håbet på at kunne indgive den i slutningen af denne uge, men må sande, at det først bliver muligt at blive færdig med den i løbet af næste uge, fordi jeg har behov for at stille endnu et spørgsmål til en af de sagkyndige eksperter, som bistår mig.

I København mødes jeg med min klient Jes Dorph-Petersen, som jeg repræsenterer i et civil søgsmål. Sagens omdrejningspunkt er, hvorvidt en advokat, som udførte en meget omtalt advokatundersøgelse for TV 2 i slutningen af 2020, har pådraget sig et erstatningsansvar over for ham i anledning af undersøgelsen, som resulterede i, at TV 2 afbrød samarbejdet med ham, efter at to kvinder indgav indberetninger om krænkende adfærd fra hans side.

Vi drøfter flere forhold, herunder sagens fremdrift. Der er i skrivende stund gået 11 måneder siden, at vi indgav stævning i sagen, som i september 2023 blev henvist til Østre Landsret til behandling i 1. instans. Landsretten har endnu ikke taget stilling til, om betingelserne for henvisning er opfyldt.

Uvisheden om, hvornår deres sag kan blive afgjort af en domstol, er en stressfaktor for mange af mine klienter. De oplever, at deres liv er sat på standby.

Efter mødet henter jeg min nevø i børnehaven, og vi går på legeplads. Det er sjældent, at jeg kan holde fri midt på eftermiddagen. Herefter går vi hjem til min mor, hvor vi spiser kage sammen.

Kl. 20 er jeg tilbage ved skrivebordet på Fyn, hvor jeg læser noget materiale af relevans for et nyt forskningsprojekt ved SDU, som skal forsøge at afdække, om lovgivning vedrørende æresrelaterede forbrydelser reelt virker, eller om der snarere er tale om "symbollovgivning", der ikke effektivt formår at beskytte ofre. Jeg er en del af et advisory board, som er nedsat for at følge og bistå projektet. Forskningsprojektet hedder 'Symbolic Policies. Legal Realities' og gennemføres af ph.d. Dr. Sabba Mirza og professor Frederik Waage med støtte fra Offerfonden. Derudover deltager Advokatsamfundet som formidlingspartner.

Jeg har spist et pizzaslice på hovedbanegården, så jeg er ikke sulten.

Jeg går i seng kl. 23.30.

FREDAG

Jeg vågner kl. 7

Formiddagen går med at læse nogle nye sagsakter, som jeg netop har modtaget. Jeg taler kort med klienten i telefonen.

Kl. 13 ringer professor i strafferet Lasse Lund Madsen for at udskyde et telefonmøde vedrørende foreningen Lighed for loven, som var planlagt til i dag. Han skal interviewes om en ny udvikling i Samsam-sagen. Lasse og jeg sidder begge i bestyrelsen i foreningen, hvis formål er at styrke fysiske og juridiske personers retssikkerhed.

Herefter ringer jeg tilbage til en journalist, som kontak-

varede om forud for vedtagelsen af samtykkeloven.

Jeg svarer hende, at en betydelig andel af mine klienter, er drenge og yngre mænd, som er blevet sigtet eller tiltalt for voldtægt, og som giver udtryk for, at de ikke anede, at det, de har gjort, kan være i strid med loven. Dette er bekymrende, fordi det er et bærende princip i strafferetten, at det skal være gennemskueligt og forudberegneligt, hvad der er strafbart. At de unge har svært ved at afkode samtykke understøttes også af en række undersøgelser, som er blevet foretaget på området.

Vi drøfter den såkaldte afklaringspligt, som retten efter

tede mig i sidste uge vedrørende en artikel om den samtykkebaserede voldtægtsbestemmelse. Hun vil blandt andet vide, om jeg mener, at bestemmelsen har kriminaliseret almindelig seksuel adfærd, sådan som Straffelovrådet ad-

omstændighederne nu kan pålægge en tiltalt i en voldtægts-sag. Pligten indebærer, at den tiltalte skal sandsynliggøre, at han har sikret sig samtykke, hvilket kan være svært, også for den uskyldigt anklagede.

Jeg siger til journalisten, at der er ikke nogen lette svar. Voldtægt er en alvorlig forbrydelse. Det er nødvendigt at finde en balance, der imødekommer de forurettede i disse sager og samtidig tilgodeser hensynet til de tiltaltes retssikkerhed.

Da jeg lægger på, ser jeg, at den sagkyndige har besvaret spørgsmålet, som jeg sendte til ham i går. Hans svar understøtter, at det anbringende, som anklagemyndigheden har gjort gældende vedrørende to af de tekniske undersøgelser, næppe er sandsynligt. Svaret skal indarbejdes i begæringen til Den Særlige Klageret, men det må vente til på søndag. Jeg skal hente min mor på stationen. Vi skal til en Leonard Cohen Tribute-koncert. Vi tager en drink efter koncerten og er først hjemme kl. 1. ♦

Varetægtsfængslinger skal ned nu

Tekst Isabel Fluxá Rosado · Foto Morten Holtum

Forsvarsadvokat Karoline Normann har fået nok af villkårene for varetægtsfængslede klienter. Myndighederne er ikke opmærksomme på, hvor totalt indgribende det er, og nu skal både antal og varighed reduceres, mener hun.

26 "Det er hæsligt at være på arrestbesøg efterhånden. Jeg møder personer med ptsd, angst, frygt for overfald, børn, der græder, forældre, der ikke kan forstå, at deres sønner ikke har fået det brev på tre linjer og et foto, de har sendt 14 dage forinden, fordi det bliver lagt til bunke, inden politiet får læst det igennem. Og klienter, der får inddraget det ene og ikke får udleveret det andet, for eksempel tøj, som de har ret til. Eller så bliver alles vinduer lukket, fordi der er én, der har råbt – man skal hele tiden forholde sig til de her ting. Det er som om, at myndighederne ikke er opmærksomme på, hvor totalt indgribende en varetægtsfængsling er," siger Karoline Normann, forsvarsadvokat og forperson for Advokatrådets strafferetsudvalg.

Hun har sagt det flere gange før også i Advokaten, samt at: "det ikke er meningen, at en afsoning skal foregå i varetægt", og nu er hun vred. For det bliver kun værre i takt med de mange strafskærpelser, der kommer fra regeringen kombineret med plads- og personalemanglen i kriminalforsorgen.

"Jeg anerkender selvfølgelig, at der i nogle sager kan være behov for varetægtsfængsling, men det, der foregår nu, er langt over grænsen for, hvad der er menneskeligt værdigt. Hvis man for eksempel ser på proportionalitet – så bliver man så edderspændt rasende over det. Som det er nu, hvis der bare er det mindste halmstrå til støtte for

varetægtsfængsling, så sker det – og det burde være det modsatte."

Hun uddyber, at nok kunne hun og andre formentlig selv klare en varetægtsfængsling i et par uger ved at få skippet et par bøger ind, men hendes klienter er ikke ressourcestærke mennesker, som hun selv er.

"Jeg ville da også blive sindssyg, hvis jeg ikke vidste, hvornår jeg måtte tale med nogen, hvornår jeg måtte ringe, hvornår jeg måtte få besøg af familien, hvornår jeg kunne komme i bad, og om jeg ville blive overfaldet, hvis jeg gik på gårdtur. Det er så fundamentalt et indgreb i et menneskes liv og frihed at være varetægtsfængslet, men det er som om, at det slet ikke er det, det handler om. Os, der taler med de indsatte, vi mærker det virkelig på en helt anden måde, end anklager, dommer og politi gør. Det er sårbare mennesker, og de er i forvejen udfordret på så mange områder."

Hun har derfor følgende opfordring: "Brug nu de alternativer, der er, og brug kun varetægtsfængsling, når det er absolut nødvendigt. Der er mulighed for det i retsplejeloven. En ting er, hvad tal og gennemsnitsberegninger fortæller os, men en anden ting er virkeligheden, og os, der færdes i den og er tæt på arrestanterne og deres pårørende, vi kan snart ikke holde det ud længere – for slet ikke at tale om arrestanterne selv." ♦

Derfor fører Danmark på varetægtsfængsling i Norden

Danmark har fortsat nordisk rekord i andelen af indsatte i fængsler, der sidder i varetægt. Flere ender med at afsone hele dommen eller længere tid i varetægt end den dom, de ender med at få. Og hver tiende ender med løsladelse eller frifindelse efter uger, måneder eller år under dårligere og mere nedbrydende vilkår end de indsatte, der har fået dom og afsoner under almindelige fængselsvilkår. Hvorfor er det sådan, og hvad er alternativet?

I Danmark er man uskyldig, indtil det modsatte er bevist, men straffen for at være mistænkt kan være højere, end hvis man har modtaget en dom.

“Det er bizart, at vi har et system, hvor du oplever det som en hårdere straf, før du er dømt. Vi har konstrueret et system, der er historisk betinget, og hvor staten griber mere ind og laver mere restriktive forhold før dom. Det hænger ikke sammen med princippet om ‘uskyldig, indtil det modsatte er bevist.’” Sådan siger Peter Scharff Smith, professor i retssociologi ved Oslo Universitet og forfatter til bogen ‘Varetægtsfængsling – Danmarks hårdeste straf.’

“Når du ser på England – så er der ikke ret meget godt at sige om at sidde i et engelsk fængsel og heller ikke om varetægt – men de holder trods alt fast ved, at det i en række henseender gør en positiv forskel ikke at være dømt. Du kan blandt andet ringe med din familie flere gange om ugen, og du kan få besøg flere gange om ugen. I Danmark har du ikke engang ret til at snakke i telefon, når du er varetægtsfængslet,” siger Peter Scharff Smith.

Isoleret i 23 timer

Han peger også på, at selvom Danmark formelt set har gjort op med isolation under varetægt ved tidligere retsreformer, så sidder rigtig mange i de-facto-isolation.

“Nogle fængsler gør en indsats for at tilvejebringe cellefællesskab, så de ikke sidder 23 timer alene i cellen. Men

der er et ukendt antal, som alligevel sidder isoleret, blandt andet fordi der er personalemangel. Vi bryster os af næsten at have afskaffet domstolsbestemt isolation under varetægt – men i realiteten sidder rigtig mange i isolation alligevel. Det kunne Kafka have fundet på.”

Både FN’s torturkomité og EU-Kommissionen har opfordret Danmark (og Sverige) til at begrænse brugen af varetægtsfængslinger og alene anvende det, når det er strengt nødvendigt. Sverige har i disse år nordisk rekord i kriminalitet per indbygger, og de varetægtsfængsler også langt flere personer end Danmark. Men de mistænkte sidder inde i kortere tid, de fleste under to måneder. Til gengæld har Sverige ikke afskaffet isolation og derfor reprimanderne.

I den seneste opgørelse fra Europarådets årlige Space I rapport (2022) er det fortsat Danmark, der med 38 procent af alle indsatte i varetægt, har nordisk rekord. Til sammenligning viser tallene, at Sverige har 27 procent, Norge har 19 procent, og Finland har 24 procent af deres indsatte i varetægtsfængsling og uden afgørende dom.

Aktørerne i retssystemet er enige om, at varetægtsfængsling er menneskeligt nedbrydende og mere ødelæggende for indsatte i de danske fængsler, end det er, når de bliver overført til almindeligt fængsel. Varetægtsfængslede sidder på få kvadratmeter og med ringe muligheder

for at få besøg af pårørende, og når det sker altid under overvågning, ofte med brevkontrol, og som det ser ud nu med en gennemsnitstid på 8,5 måneder (2022) for de langvarige varetægtsfængslinger, som udgør 50 procent af alle varetægtsfængslinger.

Når man sammenligner brugen af varetægtsfængsling i Danmark med andre nordiske lande, skiller vi os markant ud. Det bekræfter Emeli Lönnqvist, ph.d. og kriminolog ved universitetet i Stockholm, som er den eneste indtil videre, der har foretaget en direkte sammenligning af de nordiske lande.

“Danmark er absolut en afviger i nordisk sammenhæng. De har den højeste gennemsnitlige varetægtsfængsling, og har haft det konsekvent i de sidste årtier. Danmark har både et højt flow (dvs. antal red.) og lange varetægtsfængslinger. Sverige har relativt ens strømningshastigheder, men kortere varetægtsfængsling i gennemsnit, hvilket gør deres andel lavere. Tilsvarende har Norge og Danmark haft relativt ens gennemsnitlig varighed af varetægt, men Norge anvender varetægt i mindre omfang.”

Lovgivningen i de nordiske lande er overordnet ens. Men der er forskelle.

“Danmark har faktisk en højere tærskel end de andre lande for, hvornår der kan idømmes varetægt. I Danmark kan der idømmes varetægtsfængsling for lovovertrædelser, der kan straffes med 18 måneders fængsel mod 12 måneder i Sverige og Finland og seks

måneder i Norge. I teorien kunne den forskel tyde på, at varetægtsfængslingen burde bruges mindre i Danmark, i hvert fald sammenlignet med Norge. Men i praksis ser vi, at det ikke er tilfældet,” siger Emeli Lönnqvist.

Påvirkningsrisiko er ofte grunden

Spørger man danske eksperter og forsvarere er der mindst fire årsager til, at Danmark skiller sig ud fra de andre lande: Fortolkningen og dokumentationen af påvirkningsrisiko, muligheden for frist til dom, de lange ventetider ved domstolene, og at vi ikke anvender alternativer til varetægt, for eksempel varetægtssurrogat, fodlænke, meldepligt, rejseforbud mv.

Der er primært tre lovmæssige grunde til, at man kan blive varetægtsfængslet i Danmark: Flugtrisiko, gentagelsesrisiko og påvirkningsrisiko. De fleste varetægtsfængslede sidder der på grund af påvirkningsrisiko – risikoen for at påvirke efterforskningen, vidner eller medtiltalte. Men ifølge forsvarsadvokaterne så sidder mange i varetægt, uden at der reelt er påvirkningsrisiko, og i lang tid efter at efterforskningen er afsluttet. Nogle af dem sidder for at håndhæve retsfølelsen og/eller på bestyrket mistanke, typisk i meget grove sager, mens andre tilsyneladende sidder helt uden grund, mens de venter på at komme for en domstol.

Op så er der dem, der har fået dom i byretten, men fortsat er varetægtsfængslede, fordi de anker med påstand om frifindelse. I de tilfælde kan man

ikke blive overført til almindeligt fængsel for at afsone.

“At man kan varetægtsfængsle for at undgå kollusion er et godt princip at have i lovgivningen. Men så skal der også være et vist argument og dokumentation i den sammenhæng, og der

ville det da være fint at sende nogen ind i retssalene og undersøge, hvor grundig den dokumentation egentlig er,” siger Peter Scharff Smith.

Han undrer sig over den del, som sidder fortsat i varetægt efter dom. Når en dom er anket, og man beder om frifindelse, så er man i princippet fortsat uskyldig til det modsatte er bevist og kan derfor ifølge retsvæsenets logik stadig påvirke efterforskningen og må derfor fortsætte under dårligere vilkår. Men det er ikke logisk ifølge

Peter Scharff Smith.

“Det burde ikke være muligt fortsat at sidde i varetægt under isolationslignende forhold, hvis man har fået en dom.”

Frist til dom

Han bakkes op af seniorforsker Peter Vedel Kessing hos Institut for Menneskerettigheder, som desuden påpeger de varetægtsfængslinger, der bliver ‘fristet til dom’.

“Det er jo sådan, at når sagen er færdigefterforsket, tiltalen er rejst og sendt til retten, så kan de jo friste til dom, dvs. der er ikke nogen retsmøder hver 4. uge, som loven ellers siger for at forlænge en varetægtsfængsling. Det er meget almindeligt nu om dage, at de tiltalte bliver fristet, frem til dommen kommer. Det er et underligt udgangspunkt, synes jeg. Der er ikke statistik på det her, men det kunne være rigtig rart at vide, hvad der er den konkrete begrundelse for hver varetægtsfængsling – det ved vi ikke. Men man må forvente, at de fleste sidder inde på påvirkningsrisiko som den mest anvendte,” siger Peter Vedel Kessing og understreger:

“Det ville være rart med mere løbende monitorering. Det har vi set før, da man gjorde op med isolationsfængslingen, som var enormt høj, og man gjorde en stor indsats for at få den ned. Der skal mere fokus på alle led i straffesagskæden og så holdes nøjere øje med, hvad der sker i retssalene.”

Han pointerer også, at retsplejelo-

3.600 blev varetægtsfængslet i 2022. Af dem var **1.765** langvarige med en gennemsnitstid på 8,5 måneder

4.603 blev varetægtsfængslet i 2018. Af dem var **1.585** langvarige med en gennemsnitstid på 7,1 måneder.

Rigsadvokaten

32 % af alle indsatte er varetægtsfængslede ifølge en nyere opgørelse fra 5. maj 2024.

Heraf er **338** personer i varetægt efter dom i første instans.

Kriminalforsorgen

30

ven, som den ser ud nu, allerede opfordrer til at begrænse brugen af varetægt, og at den giver mulighed for brug af varetægtssurrogat, men det sker ikke i praksis.

“Det anvendes meget sjældent – medmindre man er under 18 eller psykisk syg. Da man indførte retsplejeloven i 1916, sagde man, at det er et stort problem med den udbredte brug af varetægtsfængsling. Så kom man med varetægtssurrogat som alternativ og sagde, at dommeren skal anvende surrogat – bortset fra hvis der er tale om påvirkningsrisiko. Men der har altså udviklet sig en praksis, hvor man simpelthen ikke bruger det. Det er blevet til en retstradition.”

Alligevel har både retsplejeloven såvel som praksis brug for en opstramning, mener Peter Vedel Kessing:

“Retsplejeloven skal laves om, synes jeg, for udgangspunktet er, at man bare bliver fristet til dom og sidder varetægtsfængslet og venter på, at domstolene har tid til at hovedforhandle. Udgangspunktet burde jo være, at du ikke skal sidde i varetægt, når der er færdigefterforsket – medmindre der er nogle helt særlige grunde.”

Det kræver en kulturændring

Peter Scharff Smith mener, at der skal en kulturændring igennem hele retssystemet for at få nedbragt antallet af varetægtsfængslinger. Og det er nødvendigt, mener han.

“Det er politisk og kulturmæssigt be-

stemt, hvor meget og hvilke indgreb der bliver anvendt. Det er glimrende, at der er mulighed for at lave besøgskontrol, hvis man er bange for kollusion, men så må man kunne sandsynliggøre det på en eller anden måde. Det er jo et massivt indgreb i en persons og en families liv, så der skal altså nogle tunge indikationer og argumenter på bordet.”

Hvis Danmark ønsker at tage ved lære af andre nordiske lande, så skal vi kigge mod Finland, mener han.

“Finland er om noget et historisk eksempel på, at det kan lade sig gøre at ændre tingenes tilstand. Tilbage i 1950-60'erne havde Finland flere i fængsel end Norge, Sverige og Danmark, og det var fordi, deres vilkår var mere i den russiske tradition. Men så fandt de ud af, at de hellere ville være ligesom skandinaverne, så de reformerede og begyndte at nedkriminalisere, afkorte straffe osv. Deres fangebefolkning kom ned på nordisk niveau – uden at det påvirkede omfanget af kriminalitet. Det ville absolut være interessant at se på Finland. Hvornår varetægtsfængsler de – hvornår gør de ikke? Hvor går grænsen? Det er stadigvæk det afgørende her.”

Emeli Lönnqvist er enig i, at ligesom Danmark skiller sig ud i den striksere ende, så skiller Finland sig i dag ud i den mildere:

“Finlands lovgivning er praktisk talt identisk med den svenske, men deres niveauer for varetægtsfængs-

ling er bemærkelsesværdigt forskellige. Derudover er Sveriges og Finlands niveauer for fængselsstraf forbløffende ens. En interessant forskel mellem Finland og de øvrige nordiske lande vedrører brugen af alternativer til varetægtsfængsling, herunder rejseforbud og meldepligt. Mens alternativer til varetægtsfængsling praktisk talt ikke bruges i hverken Sverige, Norge eller Danmark, indfører Finland omkring 600 udrejseforbud årligt,” siger hun.

Emeli Lönnqvist tilføjer, at når man overvejer et givet lands varetægtsfængsling, er det vigtigt at huske, at det er påvirket af mange forskellige og komplekse samfundsmæssige faktorer. Kriminalitet er selvfølgelig en af dem. Lovgivning er en anden.

“Der skal yderligere undersøgelser til for at klarlægge årsagerne til forskellene mellem landene. Vi skal overveje en relativt bred vifte af lovgivning for at forstå niveauet og udviklingen i varetægtsfængslingen. I Sverige har vi set indførelsen af skærpede straffe for en lang række lovovertrædelser i de seneste årtier, hvilket højst sandsynligt har påvirket stigningen i varetægtsfængslingen. Ud over dette er vi også nødt til at overveje anvendelsen af love, som er bundet til juridiske kulturer, holdninger til proportionalitet og uskyldsformodning og organisatoriske prioriteter. I Sverige ser vi helt sikkert en mere strafbar tilgang i strafferetspolitikken og også i forhold til brugen af varetægtsfængsling.” ♦

I Finland bruger de flere alternativer til varetægt

Pekka Ylikoski er forsvarsadvokat og formand for strafferetsudvalget i det finske Advokatsamfund. Han er overrasket over forskellene i de nordiske lande, men er enig i, at Finland har alternativer til varetægt.

“Efter min mening er det alt for let at varetægtsfængsle en person her i Finland, og jeg er forbløffet over, at det skulle være lettere i Danmark og Sverige. Det er sandt, at der bliver brugt alternativer her såsom fodlænke og udrejseforbud. Men det har man primært indført for at spare penge. En varetægtsfængsling koster jo 250-300 euro om dagen.”

Pekka Ylikoski fortæller, at Finland har ændret praksis i forhold til varetægt både med nylige domme i Højesteret men også løbende i lovgivningen.

“Der er sket en del i de sidste 15 år, men det handler nok mere om at spare end om de sigtedes rettigheder. Finland bruger betydelige summer på fængsler. Så sent som i oktober 2023 er reglerne for at begære varetægtsfængsling blevet skærpet, og anklagerne og politiet skal præsentere særlige grunde til at fortsætte en varetægtsfængsling,” siger han.

At anvende alternativer har sparet på udgifterne, samtidig med at de mere humane fængsler – ikke for varetægt men når der er afsagt dom – med udgang til at arbejde og at uddanne sig, har ifølge Pekka Ylikoski været en succes, idet Finland har en lav recidivrate for kriminalitet.

“Hvis du har udsigt til en dom på under et år, kan du ikke blive sat i varetægt, men ved en mulig dom over to år vil du altid blive varetægtsfængslet til at starte med, og det indebærer også isolation og dårlige forhold i små celler. Når du så har fået dom, så vil den oftest blive halveret, hvis du ikke har

haft en tidligere dom indenfor fem år.”

Han ser to aspekter, hvor Finland adskiller sig.

“Hvis man skulle lede efter en årsag til forskellene, så kan det være på grund af bandekriminaliteten, som er meget mere udbredt i Sverige og Danmark end i Finland og Norge. Til gengæld har vi narkosager, og de vil som udgangspunkt altid føre til varetægtsfængsling med en gennemsnits-tid på tre til seks måneder før dom i første instans. Jeg har en klient nu, som har siddet i varetægt i otte måneder. I narkosager er dommene ret hårde i forhold til det normale straffenniveau, dvs. syv til 13 år, og derfor vil de fleste blive varetægtsfængslet til at starte med. Derefter kan der blive tale om et alternativ som fodlænke og husarrest, meldepligt og udrejseforbud.

Pekka Ylikoski mener, at det største retssikkerhedsmæssige problem for sigtede i Finland er, at det tager for lang tid at komme i retten.

“I Finland er det vigtigste for borgernes retsfølelse, at retfærdigheden sker hurtigt. De kan ikke forstå, at det kan tage to til tre år, før den endelige dom er på plads. Jeg havde en klient, som ventede seks måneder på at komme i retten og derefter halvanden måned mere på dom, altså 7,5 måneder i alt. Han var anklaget for at være medlem af en bande, hvorfra et andet medlem blev anholdt i Sverige, og han fik sin første dom efter seks uger og sin endelige dom i appelretten fire måneder, efter at han var blevet arresteret.” ♦

Vi skal ikke have medaljepladser i varetægt

Betingelserne for varetægt er sat "helt nede ved dørtærsklen". Forsvarsadvokater efterlyser mere præcis lovgivning og flere alternativer. Landsforeningen af Forsvarsadvokater har idékatalog klar.

I praksis skal der meget lidt til, før man som borger risikerer en varetægtsfængsling. Det mener Thomas Brædder, forsvarsadvokat og medlem af Advokatrådets strafferetsudvalg:

"Som praksis er i dag, vil der kunne ske varetægtsfængsling i alle straffesager, når blot nogle få generelle betingelser er opfyldt: 1) Der skal være en mistanke om, at du har gjort det, du er blevet sigtet for. 2) Hvis du dømmes, skal straffen munde ud i mere end 30 dages fængsel. 3) Og endelig kræver det blot, at du nægter dig skyldig og der enten er vidner eller andre sigtede i sagen. Som praksis er i dag, er de tre betingelser grundlæggende nok til at varetægtsfængsle, og de er også tit de bærende for at varetægtsfængsle."

Anklagemyndighedens begrundelse vil i mange tilfælde være, at alene fordi en person nægter sig skyldig i sigtelsen, så bekræfter det automatisk, at der så er bestemte grunde til at frygte, at den sigtede vil påvirke vidner eller samstemme forklaring med en medsigtet. "Selvom der i retsplejeloven står, at der skal være bestemte grunde til at antage, at du vil påvirke vidner eller medsigtede, så er der i praksis intet andet krav end, at du nægter dig skyldig. Nægter du, lægger man altså til grund, at du også har intention om at påvirke," siger Thomas Brædder.

Han oplever også, at varetægtsfængsling bruges meget uens på tværs af politikredse og afdelinger. Sager, der i vidt omfang minder om hinanden, kan i nogle tilfælde medføre varetægtsfængsling, imens det i andre tilfælde ikke gør det. Til trods for, at

samme argumentation for/imod varetægtsfængsling kunne anvendes på to lignende sager.

"Min oplevelse er, at det egentlig ikke så meget handler om, hvorvidt betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt eller ej. Om anklagemyndigheden fremstiller en person med henblik på varetægtsfængsling synes ofte at handle om, hvorvidt man mener, sagen er alvorlig eller kræver en hurtig reaktion. Og den vurdering kan svinge meget mellem politikredse og afdelinger."

Opfordrer til at kære

Der kan være sager, hvor en varetægtsfængsling kan være nødvendig, men det gælder langt fra dem alle. Det mener forsvarsadvokat Anders Schønnemann, som har en del sager om organiseret bandekriminalitet:

"Man kommer til at varetægtsfængsle i nogle situationer, hvor der ikke er et reelt behov for det. Politiet holder stædigt fast i, at der er noget, der kan påvirkes i diverse efterforskninger, og det sker ofte, uanset at efterforskningen både reelt og formelt er færdig. Og selvom der er blevet indgivet anklageskrift," siger han.

Derfor har han opfordret sine kolleger til at kære til Højesteret hver gang, en kendelse om varetægt på grund af påvirkningsrisiko ikke giver mening. Og med nylige afgørelser i både landsret og Højesteret om, at der ikke længere er påvirkningsrisiko, mener han, at det er en af vejene frem.

"Der er mange eksempler på, at politiet lidt med kikkerten for det blinde øje siger: 'Jamen her er der påvirk-

ningsrisiko, og så siger retterne – og det håber jeg, at der er ved at være et tøbrud for – jamen hvis politiet synes det – så fint nok, så fængsler vi.' Det er konkret et problem."

Som udgangspunkt vil der ifølge Anders Schønnemann altid være noget, der kan påvirkes i en efterforskning, for eksempel hvis en mistænkt bliver løsladt, og der kommer nye oplysninger.

"Der vil jo altid kunne dukke 20 alibividner op efter en løsladelse af en mistænkt og sige: 'Jamen vi var sammen til en fest på Mallorca på gerningstidspunktet'. Men så får man jo aldrig flyttet noget, så er det umuligt. Det, jeg angriber, er, at jeg har en fornemmelse af, at politiet gerne vil gøre det nemt for sig selv. Og det er jo klart, at man så er sikker på, at der ikke sker noget med efterforskningen – hvis man bare har folk bag lås og slå. Men hensynet til den anden vej, at man faktisk har folk, der reelt er uskyldige, fængslet, fordi det modsatte ikke er bevist – det vejer bare tungere i min bog, og så bliver man nødt til at se konkret på, om der er reel påvirkningsrisiko."

Det er for lavt

Thomas Brædder mener, at betingelserne for varetægtsfængsling udgør en meget beskeden beskyttelse af borgerne mod varetægtsfængsling.

"Det er en frustrerende følelse som praktiker, når man oplever, at det, vi egentlig bør diskutere – om der er en reel, konkret og velbegrunnet frygt for, at der sker påvirkning af sagen – blot bliver en pseudo-diskussion,"

siger han og tilføjer:

“Varetægtsfængsling er en af de mest indgribende foranstaltninger, myndighederne kan benytte sig af, og det rammer altså ikke kun vaneforbrydere eller bandemedlemmer. Det rammer alle slags mennesker med familie, børn og fast arbejde.”

Thomas Brædder efterspørger lovændringer for at skabe større klarhed og retssikkerhed omkring varetægtsfængslinger.

“Som det er nu, er betingelserne sat helt nede ved dørtærsklen. Min fornemmelse er, at der breder sig en større og større enighed om, at den nuværende praksis for varetægtsfængsling ikke er tidssvarende. Jeg hører det fra retsaktører på alle sider af bordet og fornemmer også på allernyeste retspraksis, at man fra domstolens side er begyndt at anlægge en mere skeptisk tilgang til, om der skal ske (fortsat) varetægtsfængsling. Det er positivt, men det ændrer ikke ved, at den mere kritiske tilgang også af retssikkerhedsmæssige årsager bør præciseres i loven eller i hvert fald tilkendegives i lovens forarbejder.” Det er Anders Schønnemann enig i:

“Enten må dommerne tage sagen i egen hånd og så få afgjort nogle af de her ting i Højesteret, så vi får lagt et nyt niveau. Eller så må lovgiver sige det med en opstramning af bestemmelsen og så lave nogle forarbejder, hvor man siger, nu er vi enige om, at der skal foretages et mere restriktivt skøn i forhold til, om der reelt er en påvirkningsrisiko. Så ville man sende et klart signal til domstolene om, at vi fra lovgivers side er af den opfattelse, at det her bliver brugt for meget. Man kan også sagtens gøre begge dele. For hvorfor

vil vi gå efter medaljepladser i at anvende varetægtsfængsling i Europa?”

Samtidig er virkeligheden i arresterne også den, at personer, der ikke må kommunikere med omverdenen, i vidt omfang sidder fængslet sammen med andre, der godt må kommunikere. Det betyder i praksis, at en varetægtsfængsling ingen garanti giver for, at der ikke sker påvirkning. Af samme grund har mange varetægtsfængslede også særdeles svært ved at forstå nødvendigheden i at være varetægtsfængslet, for som de siger: “Hvis jeg vitterligt ville påvirke noget, så kan jeg jo stadig gøre det – så hvad er formålet?”

Thomas Brædder efterlyser flere alternativer til varetægtsfængsling:

“Jeg savner, at man udvider paletten og i stedet benytter sig af for eksempel kontakt- og opholdsforbud. Man kunne for eksempel samtidig oplyse vidner om, at vedkommende var meddelt et kontaktforbud, og hvis den sigtede så herefter forbrød sig mod kontaktforbuddet, så kunne man skride til varetægtsfængsling. For så er der jo netop udvist en adfærd, der giver konkrete

og bestemte grunde til at tro, at vedkommende vil påvirke sagen.”

For Anders Schønnemann handler det i sidste ende om samfundets ordentlighed:

“Nelson Mandela sagde noget i retning af, at man ikke kender en nation rigtigt, før man har set indersiden af dens fængsler. Det er rammende. For måden, vi behandler vores indsatte, er, som jeg ser det, den fineste vægt, vi kan veje vores nations ordentlighed på. Og der ligger Danmark desværre meget lavt, som det er nu.”

Krav skal skærpes

Som formand for Landsforeningen af Forsvarsadvokater ser advokat Kåre Pihlmann også mange eksempler på, hvad han ser som uberettiget varetægtsfængsling, og har derfor i samarbejde med foreningen Forsete bragt et idékatalog på banen med konkrete ændringer til retsplejeloven, som kan stramme op på, hvornår der er grundlag for varetægtsfængsling.

“Nogle af forslagene udspringer i høj grad af de erfaringer, vi løbende

gør os. Nogle er inspireret i relation til kravene om påvirkningsrisiko. Og af to højesteretsafgørelser, som kom sidste år, og som skærper kravene i relation til påvirkningsrisiko. De siger, at når vi taler påvirkningsrisiko, så er det en forudsætning for fortsat fængsling, at den mistænkte både har evne og vilje til at påvirke efterforskningen, og så tænkte vi, lad os da få disse fine ord ind i lovteksten.”

Mange af de foreslåede ændringer handler netop om, at påvirkningsrisikoen skal have stærkere argumenter og dokumentation af politi og anklagemyndigheden i retten. For eksempel at der skal være et skriftligt svar på, hvorfor der er påvirkningsrisiko.

Kåre Pihlmann ser dog også, at der er sket en lille ændring til de varetægtsfængslede fordel efter Højesterets kendelser.

“Det er jo et udtryk for, at man har været lydhør overfor den her kritik. Så på den måde, er der utvivlsomt bevægelse på området, og det er også i det lys, at vores initiativ skal ses. Dommerne er ikke særligt glade, når man statistisk set kan vise, at Danmark har en tredjeplads i EU i forhold til, hvor mange af vores frihedsberøvede personer der sidder varetægtsfængslede.”

En giftig kombination

Kåre Pihlmann er enig i, at udover de lange sagsbehandlingstider ved domstolene, så er begrebet ‘frist til dom’, fra byret til landsret, en anden væsentlig årsag til de langvarige varetægtsfængslinger.

“Set fra et administrativt synspunkt og for så vidt angår alle parter, herunder forsvaret, så er det utroligt

bekvem, for virkeligheden er, at fristforlængelser hver fjerde uge er besværlige. Politiet skal præsentere en fristforlængelsesrapport, anklagerne skal bruge tid, forsvareren skal sædvanligvis møde med dags varsel – hvilket ingen forsvarere kan, så det er et mareridt, og derfor var det så dejligt bekvemt, da man indførte den mulighed. Men så kom virkeligheden jo, og pludselig gik der halvdet år, fra byretten havde afsagt dom, til vi stod i landsretten – det var der ingen, der havde fantasi til at forestille sig. Virkeligheden er blevet den, at rigtig mange i dag afsoner hele deres straf eller i hvert fald hovedparten af den i varetægt.”

Det er ifølge Kåre Pihlmann som om, man har glemt, at varetægtsfængsling er ment som en midlertidig foranstaltning for at skærme efterforskningen.

“Der var ingen, der forestillede sig, at folk reelt skulle sidde og afsoner. Der er jo også et element af resocialiseringssyn bygget ind i afsoning, men det fylder næsten ingenting i varetægt. Så det er en rigtig skidt situation, der er kommet ud af det,” siger Kåre Pihlmann.

Han mener, at idékataloget fra forsvarerne er lige til:

“Med de her forslag kan vi rent faktisk gøre noget ved problemet, uden at vi kompromitterer efterforskningen. Sagen er jo den, at de lande, vi typisk sammenligner os med, Norge Sverige,

Finland, Tyskland – de evner tydeligvis at opklare og bekæmpe kriminalitet uden at bruge varetægtsfængsling i samme udstrækning, som vi gør. Det er jo ikke sådan, at vi er bedre til at opklare sager end vores nabolande,” siger han og understreger:

“Vi skal huske på, at varetægtsfængsling altid er et brud på princippet om, at vi ikke straffer folk, som ikke er fundet skyldige ved dom. Varetægtsfængsling er jo straf på forventet efterbevilling. Det betyder ikke, at vi ikke skal bruge det. Men at vi er nødt til at være så tilbageholdende med det som muligt.”

På et spørgsmål om, hvorvidt forsvarere selv kan gøre mere for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger, siger Kåre Pihlmann:

“Problemet er i hvert fald ikke, at vi bare accepterer frivillige forlængelser. Jeg skal være den første til at sige som forsvarer, at vi altid kan blive bedre. Det vil være upassende at sige noget som helst andet. Jeg synes, det er svært at sige præcist, hvor problemet ligger, eller det er anklagemyndighedens skyld, eller dommerne der er blevet for slappe osv. Det er nok i virkeligheden en giftig kombi, som bare er vokset og vokset.”

Han er enig i, at der også skal en kulturændring i retssystemet til. Ligesom der har været tidligere i forhold til isolation. Men ikke kun det.

“Kulturændring er godt – lovændring er bedst.” ♦

JUSTITSMINISTERIET OG RIGSADVOKATEN UNDERSØGER

I Danmark er Justitsministeriet og Rigsadvokaten i gang med at undersøge, hvorfor Danmark skiller sig ud på varetægtsfængslinger i Norden.

Justitsminister Peter Hummelgaard siger i en skriftlig kommentar til Advokaten:

“Selvom antallet af varetægtsfængslinger er faldet med over 20 procent de seneste fem år, er der noget, der tyder på, at den gennemsnitlige varighed af varetægtsfængslinger har været stigende, og at varigheden er længere i Danmark end i blandt andet Sverige. Derfor har jeg også bedt mit embedsværk om at undersøge, hvad årsagerne til forskellene kan være.”

“For så vidt angår anbefalingerne om varetægtsfængsling, så hilser jeg alle idéer og input velkommen. Vi vil fra regeringens side gennemføre en straffereform, der sætter hårdere og mere konsekvent ind over for blandt andet alvorlig personfarlig kriminalitet såsom vold og voldtægt. Som en del af det arbejde drøfter vi også mulighederne for at bruge alternativer til varetægtsfængsling.”

Rigsadvokaten er i gang med en dataindsamling og analyse på området og supplerer i en skriftlig kommentar:

“For at blive klogere på baggrunden for varigheden af varetægtsfængslingsforløb har Rigsadvokaten som led i anklagemyndighedens mål- og resultatplan iværksat en dataindsamling og analyse på området, som vil løbe i 2024. Rigsadvokaten har i den anledning udpeget en repræsentant fra hver politikreds. Anklagemyndigheden og politiet i de enkelte politikredse vil i den forbindelse også løbende afholde møder med et skærpet fokus på anvendelsen af retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 3, der anvendes af hensyn til politiets efterforskning. Rigsadvokaten vil på baggrund af dataindsamlingen og erfaringerne fra politikredsene lave en samlet afrapportering til Justitsministeriet.”

*Se Landsforeningen af Forsvarsadvokaters
idékatalog på ffa.dk*

AI @ Karnov. Sammen med vores kunder bygger vi den næste generation af produkter og funktioner ved at kombinere nye teknologier med redaktionelt indhold af høj kvalitet. Lige nu arbejder vi på en "AI Engine", som bliver fundamentet for udviklingen af flere værktøjer, der skal understøtte vores kunder i deres daglige arbejde og juridiske håndværk. Taking the AI leap. Sammen med vores kunder bygger vi den næste generation af produkter og funktioner ved at kombinere nye teknologier med redaktionelt indhold af høj kvalitet. AI @ Karnov Group. Vores vision er at bane vej til bedre retssikkerhed og styrke vores kunder. Det er vores ambition at bruge AI teknologi, i kombination med indhold på platformen, til at forbedre kundeværdien i vores produkter og dermed øge vores kunders effektivitet. Vi tror på, at AI teknologi vil ændre, hvordan vi alle arbejder. Derfor er det vigtigt, at vi arbejder grundigt og åbent om, hvordan vi forstår interaktionen med forskellige AI teknologier. Det vil i fremtiden kunne styrke flere arbejdsgange inden for det juridiske område. Bliv kontaktet af Karnov. Vores guiding stars. Troværdighed. Vores løsninger er en kilde til kvalitetsindsigt og vil fortsat være det, uanset hvilken teknologi vi anvender på vores indhold. Gennemsigthed. Vi skal forstå kilderne og modellerne bag løsningerne og målet med indhold gennemsigthed omkring vores AI's funktionaliteter. Sikkerhed. Vi skal sikre databeskyttelse gennem en streng datastyringsmodel. Det gælder for os og vores kunder og samarbejdspartnere. Projekt KAILA. Lige nu arbejder vi på en "AI Engine", som bliver fundamentet for udviklingen af flere AI-værktøjer, der understøtter vores kunder i deres daglige arbejde og juridiske håndværk. Vi kalder dette projekt KAILA, som er en sammenfatning af Karnov AI Legal Assistants. Vores prioritet er at bygge en AI model til at forstå og generere tekst, der leverer kvalitet og pålideligt indhold fra vores platform. Lige nu arbejdes der på en lukket beta-version, som inden længe skal testes af udvalgte kunder. Ønsker du at blive opdateret med seneste nyt om vores fremskridt og overvejelser med AI? Så skriv dig op herunder. Samarbejde. For at udvikle et værdifuldt AI værktøj er det afgørende for os at forstå, hvordan vores kunder arbejder og søger juridisk information. Vi arbejder derfor tæt sammen med kunder i den første testfase, og vi udvider testgruppen gennem de forskellige udviklingsfaser. Udvikling. Selvom AI ikke er en ny teknologi, har udviklingen fået momentum med ankomsten af nye LLM-modeller. En betydelig del af vores udvikling vil være undersøgende, og det endelige produkt vil tilsvarende være i konstant udvikling og blive tilpasset løbende. Iteration. Vi ser vores projekt som en læringsmulighed og stræber efter at opnå optimal effektivitet og kvalitet gennem konstant evaluering, tilpasning og forfinelse af vores tilgange. Brugere er en del af den iterative proces, hvor opdateringer rulles ud regelmæssigt baseret på deres input. Se webinar: Hvor langt er Karnov med AI? På dette webinar kunne vi fortælle, at vi til september kommer med vores første AI produkt: En juridisk assistent. I optagelsen fortæller Peter Riise, Director of Software Engineering, og Alexander Kragh, Marketing and Customer Service Director, hvordan vi udvikler produktet, og hvad du kan forvente af det. Webinaret blev livestreget d. 30. april. De første 30 minutter er en præsentation af, hvor langt vi er, og hvad vi kommer med. De efterfølgende 30 minutter er spørgsmål fra de over 800 tilmeldte. Derfor er AI og vores juridiske indhold et perfekt match book - icon brand gray. Unikt indhold. Gennem mange år har Karnov opbygget en stor database af nøje udvalgt indhold i samarbejde med vores eksperter. Fundamentet for en fremtidig AI løsning vil derfor blive baseret på et stort indholdskatalog med unikt forfattet indhold. Jurge hammer 2 - icon brand gray. Solidt framework. Hos Karnov har vi dybe indsigter i juridisk indhold og informationssøgning baseret på mange års erfaring. Denne erfaring vil vi gerne teste med vores kunder for at sikre den bedst mulige løsning for dem. paragraf - icon brand gray. Ansvarlighed. Vi er garant for kvalitetssikring, og vi værner om troværdighed og transparens i alle vores løsninger. Når det kommer til udviklingen af AI, betyder det, at du vil kunne stole på algoritmens evner og kompetencer. Vores algoritme vil nemlig kun udtale sig om det, den har viden om, og som findes i Karnovs indhold. Anvendelsesområder og koncepter. Sideløbende med projekt KAILA undersøger vi brugen af generativ AI inden for forskellige områder: Juridisk informationssøgning. Udarbejdelse og forhandling af kontrakter. Dokumentanalyse. Juridiske strategier og forudsigelse. Overvågning af Compliance. Effektivisering af interne arbejdsgange og produktion af indhold. Ønsker du at blive opdateret med seneste nyt om vores fremskridt og overvejelser med AI? Så skriv dig op herunder. Samarbejde. For at udvikle et værdifuldt AI værktøj er det afgørende for os at forstå, hvordan vores kunder arbejder og søger juridisk information. Vi arbejder derfor tæt sammen med kunder i den første testfase, og vi udvider testgruppen gennem de forskellige udviklingsfaser. Udvikling. Selvom AI ikke er en ny teknologi, har udviklingen fået momentum med ankomsten af nye LLM-modeller. En betydelig del af vores udvikling vil være undersøgende, og det endelige produkt vil tilsvarende være i konstant udvikling og blive tilpasset løbende. Iteration. Vi ser vores projekt som en læringsmulighed og stræber efter at opnå optimal effektivitet og kvalitet gennem konstant evaluering, tilpasning og forfinelse af vores tilgange. Brugere er en del af den iterative proces, hvor opdateringer rulles ud regelmæssigt baseret på deres input. Se webinar: Hvor langt er Karnov med AI? På dette webinar kunne vi fortælle, at vi til september kommer med vores første AI produkt: En juridisk assistent. I optagelsen fortæller Peter Riise, Director of Software Engineering, og Alexander Kragh, Marketing and Customer Service Director, hvordan vi udvikler produktet, og hvad du kan forvente af det. Webinaret blev livestreget d. 30. april. De første 30 minutter er en præsentation af, hvor langt vi er, og hvad vi kommer med. De efterfølgende 30 minutter er spørgsmål fra de over 800 tilmeldte. Derfor er AI og vores juridiske indhold et perfekt match book - icon brand gray. Unikt indhold. Gennem mange år har Karnov opbygget en stor database af nøje udvalgt indhold i samarbejde med vores eksperter. Fundamentet for en fremtidig AI løsning vil derfor blive baseret på et stort indholdskatalog med unikt forfattet indhold. Jurge hammer 2 - icon brand gray. Solidt framework. Hos Karnov har vi dybe indsigter i juridisk indhold og informationssøgning baseret på mange års erfaring. Denne erfaring vil vi gerne teste med vores kunder for at sikre den bedst mulige løsning for dem. paragraf - icon brand gray. Ansvarlighed. Vi er garant for kvalitetssikring, og vi værner om troværdighed og transparens i alle vores løsninger. Når det kommer til udviklingen af AI, betyder det, at du vil kunne stole på algoritmens evner og kompetencer. Vores algoritme vil nemlig kun udtale sig om det, den har viden om, og som findes i Karnovs indhold. Anvendelsesområder og koncepter. Sideløbende med projekt KAILA undersøger vi brugen af generativ AI inden for forskellige områder: Juridisk informationssøgning. Udarbejdelse og forhandling af kontrakter. Dokumentanalyse. Juridiske strategier og forudsigelse. Overvågning af Compliance. Effektivisering af interne arbejdsgange og produktion af indhold

Ja! Vi har meget på hjerte, når det kommer til vores nye **AI-produkt**. Måske liiidt for meget til én annonce.

Højesteret skuffede pensionister

Et spørgsmål nager advokat Carsten Led-Jensen, efter at Højesteret hældte landsrettens dom ned ad brættet. Hvorfor er den paragraf, landsretten lagde vægt på i sin dom, og som gjorde, at hans klienter fik erstatning for deres pensionstab, udeladt i Højesterets præmisser?

Nederlaget sidder stadig lidt i knæene på mig med et element af faglig undren. Jeg er egentlig meget professionel, når jeg taber en sag, og tager aldrig sager personligt ind. Det har jeg heller ikke gjort i denne sag, ud over at jeg selvfølgelig var skuffet på pensionisternes vegne. Men på det faglige plan kan jeg stadig gå og tænke over Højesterets dom. Mestendels over, hvorfor dommen endte med at blive skrevet, som den gjorde.

De i alt 176 pensionister bag søgsmålet har taget den endelige dom i ni prøvesager meget tungt. De sagsøgte AP Pension for det tab, de har lidt ved at gå fra et gennemsnitsrenteprodukt, som indeholdt garanti for fremtidige pensionsudbetalinger, til et markedsrenteprodukt uden garanti. For dem havde sagen stor betydning. De fulgte deres pensionsselskabs anbefaling, og nu mærker de konsekvenserne, som har haft betydning for alt lige fra, hvor ofte de har råd til at besøge familie i andre landsdele til planlægningen af et otium. Jeg tror, at alle og enhver vil føle det indgribende over for det pensionsliv, man havde forestillet sig, hvis det viste sig, at der for hver 100 kroner, man forventede udbetalt, kun blev udbetalt 70 kroner.

Lige så glade, pensionisterne var for landsrettens dom, som de følte var rigtig, lige så hårdt har det været for dem at tabe i Højesteret. De har taget det særligt tungt, at det, der bar sagen hjem i landsretten, ikke engang er omtalt med et enkelt ord i Højesterets præmisser. Vi har prøvet med juridiske briller at fortælle dem, hvad Højesteret skriver, og forklaret, at Højesteret kun tager det med, som dommerne finder relevant, og omvendt ikke fortæller, hvorfor de mener, at andet er irrelevant. For almindelige mennesker, der bærer deres sag helt op til Højesteret, er dette princip grundlæggende meget svært at forstå.

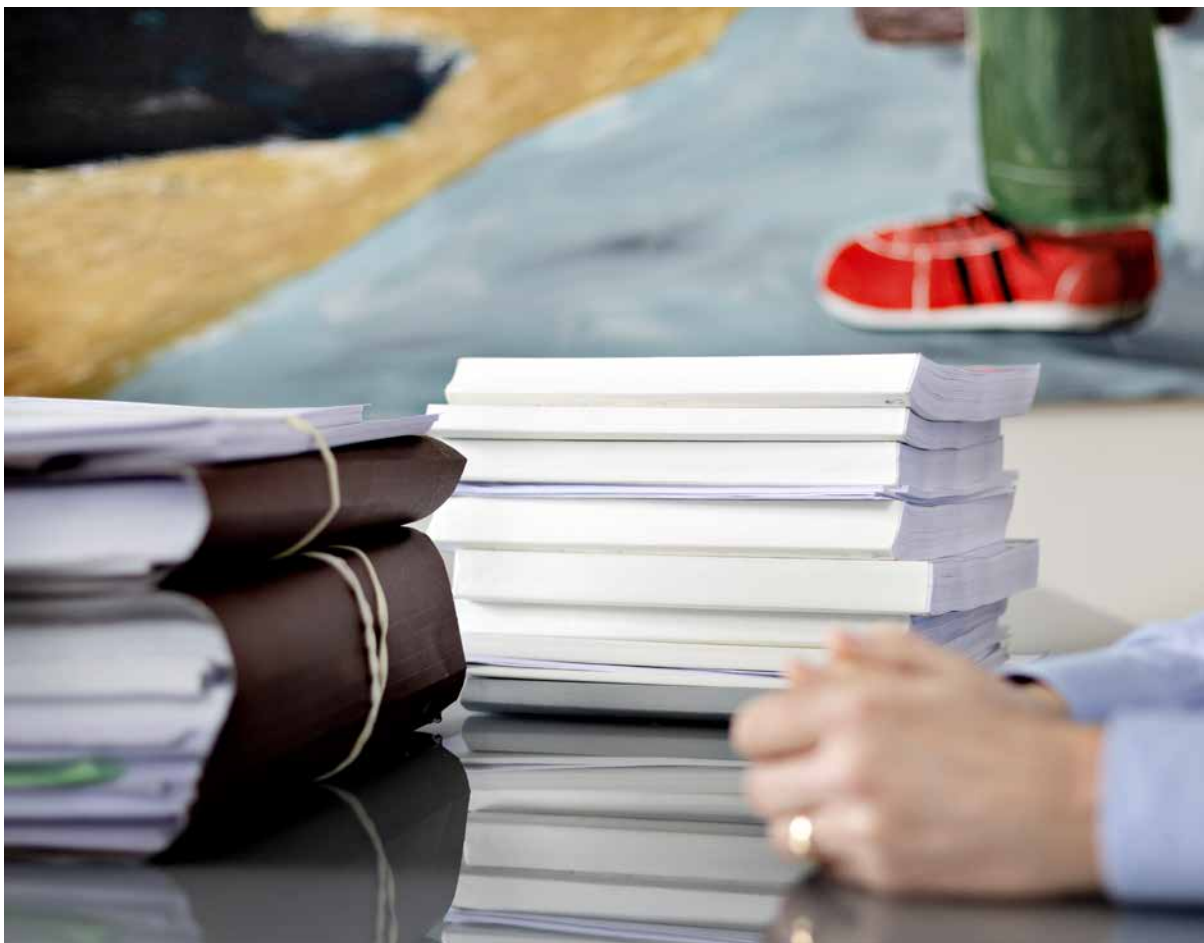
Sagen begyndte i landsretten, fordi der var enighed om, at sagen var principiel, fordi omvalg af pensionsordninger aldrig har været prøvet ved domstolene før. Efter et afslag på at indbringe sagerne som et gruppesøgsmål, endte vi med over meget få dage at anlægge 176 enkeltstående retssager for at undgå forældelse. De havde alle fået tilsagn om dækning fra deres retshjælpsforsikring, og det gjorde, at der var økonomi til at

føre en så kompleks sag. Dengang var jeg ikke en del af sagen. Jeg overtog sagen fra en yngre kollega, da sagen skulle for Højesteret, af den simple grund, at jeg i modsætning til ham har møderet for Højesteret. Da Østre Landsret afsagde sin dom i juli 2022, var jeg stolt på vegne af kollegaen, der vandt. Han hev en virkelig svær sag hjem med et flot resultat og en dom med nogle meget fine præmisser.

Vi havde sammen med AP Pensions advokatfirma udvalgt ni af de 176 sager som prøvesager for at få belyst hele sagskomplekset og de forskellige problematikker. Størstedelen af de 176 sagsøgere er gået på pension, mens enkelte endnu ikke er. Sagsøgerne, som alle er tidligere bank- eller sparekasseansatte, sagde i 2011 ja til nye pensionsaftaler hos FSP Pension. Sagen er rejst mod AP Pension, fordi FSP Pension og AP Pension i 2012 fusionerede. De gik fra et garanteret pensionsprodukt, hvor de var sikret et bestemt afkast, til et pensionsprodukt uden garanti med en forventning om et højere afkast og dermed større pensionsudbetalinger.

Pensionskunderne sagde i den forbindelse ja til at overtage risikoen for markedsafkastet, men de vidste ikke, at de samtidig overtog risikoen for udviklingen i vores gennemsnitlige levetid. Det koster noget at overtage levetidsrisikoen, men til gengæld er det muligt at investere pengene bedre og mere frit. Derfor regnede FSP Pension med, at skiftet alt i alt ville ende ud med et større afkast til kunderne, men det gik stik modsat. Investeringerne gav det forventede øgede afkast, men levetiden udviklede sig i årene efter omvalget meget anderledes, end nogen havde forudset. Da kunderne nu selv bar risikoen for, at de levede længere, skulle de opsparede penge groft sagt strækkes ud over flere år, hvilket førte til op mod 30 procent lavere månedlige pensionsudbetalinger.

At pensionskunderne overtog levetidsrisikoen, fremgik ikke af FSP Pensions omvalgsmateriale, som redegjorde for fordele og ulemper ved at skifte til et ugaranteret produkt. Dengang fandtes der ingen regler for, hvad der skulle stå i et omvalgsmateriale. De kom i 2014, og nu er det et krav, at levetidsrisiko fremgår af omvalgsmaterialet. Det er nok at tage munden for fuld at påstå, at

OM SAGEN

Oprindeligt klagede 330 pensionskunder, som havde fundet hinanden gennem foreningen 'Pensionist i FSP' til Ankenævnet for Forsikring over, at AP Pension havde afvist at lade dem træde tilbage fra det omvalg, de foretog, da de skiftede fra et garanteret pensionsprodukt til et markedsrenteprodukt uden garanti. De fik ikke medhold i klagen, som blev afgjort i 2015. Derefter valgte 176 af pensionskunderne at sagsøge AP Pension med tilsagn fra deres retshjælpsforsikringer.

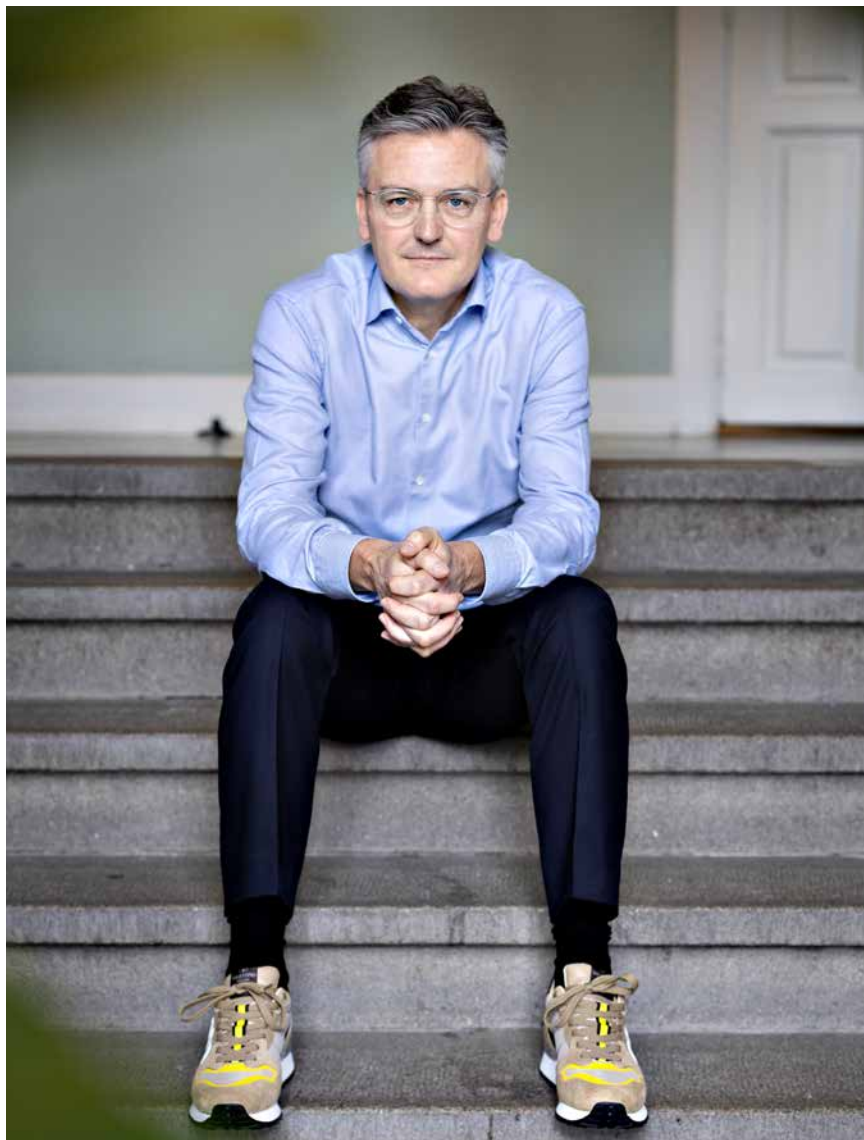
Holst, Advokater blev involveret i sagen kort tid, inden søgsmålet blev rejst og førte sagen i landsret og Højesteret. Undervejs havde advokatfirmaet hovedsageligt dialog med en mindre gruppe af pensionisterne – en slags bestyrelse, der talte på vegne af alle 176 kunder.

Holst, Advokater anlagde retssagen 28. maj 2019, og 5. juli 2022 gav Østre Landsret pensionskunderne medhold i, at det omvalg, de foretog i 2011, var delvist ugyldigt. Seks ud af de ni sagsøgere i prøvesagerne skulle på den baggrund kompenseres af AP Pension for de lavere ydelser, de fik som følge af, at levetidsforudsætningerne ændrede sig. De skulle stilles økonomisk som om, de ikke havde overtaget levetidsrisikoen. Kompensationen for deres tab kom oveni en kompensation, de tidligere havde modtaget fra AP Pension i forbindelse med selve omvalget. Regnskabsteknisk frigav omvalget således penge, som pensionskunderne allerede dengang havde ret til en andel af.

AP Pension ankede dommen til Højesteret, som frifandt pensionsselskabet 7. december 2023. Højesteret mente ikke, at der var grundlag for at erklære pensionskundernes nye pensionsaftaler for helt eller delvist ugyldige.

pensionsselskabet kunne forudse, at der de kommende år ville ske en voldsom tilvækst i den gennemsnitlige levetid, men vi gjorde i landsret og Højesteret gældende, at selskabet i hvert fald på tidspunktet for omvalget godt kunne gennem-

var ugyldigt efter aftalelovens paragraf 33 eller 36 – eller som følge af urigtige forudsætninger. Mens de urigtige forudsætninger knytter sig til, at kunderne ikke blev oplyst om, at de overtog levetidsrisikoen, omhandler de to paragraffer

skue, at dets modeller for forventet levetid var forældede og utilstrækkelige, og at der derfor allerede var et efterslæb.

I Østre Landsret, hvor min kollega førte sagen, gik vi efter, at pensionskundernes omvalg

resultatet af aftalen. Paragraf 33 går på, at det er uhæderligt at holde den ene part op på aftalen, mens paragraf 36 handler om, at det er urimeligt at gøre det, fordi resultatet af aftalen er urimeligt. Vi var ret sikre på, at vi ikke kunne få medhold

i paragraf 33, hvilket vi heller ikke gjorde, fordi paragraffen lugter af, at nogen bevidst har snydt, men vi valgte at bruge den som trædesten hen mod paragraf 36 ved at prøve at vise, at pensionskunderne vidste mere end pensionskunderne.

Landsretten gav os medhold i, at paragraf 36 kunne anvendes. Det urimelige element lå i, at pensionskunderne uvidende endte med at bære levetidsrisikoen. Fordi pensionskunderne havde accepteret at overtage risikoen for markedsafkastet, gav landsretten ikke medhold i, at de nye pensionsaftaler kunne gøres fuldstændig ugyldige, men kun delvist ugyldige. FSP Pension burde ifølge landsretsdommen have oplyst pensionskunderne om, at de overtog levetidsrisikoen. Landsretten konkluderede også, at FSP Pension burde være klar over, at de levetidsforudsætninger, som selskabet anvendte internt, formentlig ville være utilstrækkelige i fremtiden, og at det derfor måtte forventes, at de månedlige pensionsydelse ville falde. Derfor sagde landsretten, at pensionskunderne skulle kompenseres for de lavere pensionsudbetalinger, de fik på grund af ændringerne i levetiden. Dommen betød, at AP Pension skulle betale seks af de ni sagsøgere i prøvesagerne alt fra godt 9.000 kroner til godt 380.000 kroner i kompensation for deres tab frem til en bestemt dato. Det var en stor sejr – ikke mindst fordi disse beløb ville vokse betragteligt fremadrettet i takt med, at pensionskunderne blev ældre og deres tab større.

Jeg er sjældent stødt på ankedomme med så eklatant stor forskel på, hvordan retsinstanser ser på en sag. Højesteret frifandt AP Pension. Højesteret har jo altid ret. Derfor er det relevant at overveje, hvorfor Højesteret hældte landsrettens dom ned ad brættet. Det, vi og klienterne kan konstatere, er, at Højesteret i sin dom bygger præmisserne op om den konstatering, at pensionskunderne intet forkert gjorde. Dommen indeholder dermed et element af ansvarsvurdering og ikke rimelighedsvurdering. I vores optik står aftalelovens paragraf 36 ikke på skuldrene af, at nogen skal have handlet culpøst – altså handlet på en måde, som kan udløse erstatningsansvar. Den står på skuldrene af en vurdering af, om noget i mere objektiveret forstand er urimeligt eller ej. Netop skismaet mellem Højesterets vægt-

ning af culpaelementet og aftalelovens paragraf 36, hvor det ikke er en forudsætning, at ansvaret placeres, har gjort det vanskeligt at forklare dommen over for klienterne.

Mens landsrettens dom var principiel, fordi Østre Landsret slog fast, at paragraf 36 kunne anvendes på denne type aftaler, er Højesterets dom basalt set ikke principiel. Højesteret siger bare, at ingen har gjort noget forkert og forholder sig slet ikke til paragraf 36 i præmisserne. Det eneste principielle, der måske er at finde i dommen, er, at Højesteret anvender formuleringen, at Finanstilsynet i 2011 godkendte FSP Pensions omvalgsmateriale. I 2011 bad Finanstilsynet en række pensionsselskaber, heriblandt også FSP Pension, om at få deres omvalgsmateriale til gennemsyn. Finanstilsynet påtalte dengang ikke, at materialet ikke indeholdt information om levetidsrisikoen. I forskellige lovforarbejder er der ikke lagt op til, at Finanstilsynet skal godkende noget. Finanstilsynet skal føre tilsyn. Derfor er det egentlig overraskende for os, at Højesteret understøtter sin dom med, at Finanstilsynet godkendte omvalgsmaterialet. Jeg er 100 procent sikker på, at præcis denne formulering fra dommen vil blive trukket frem i fremtidige sager, hvor Finanstilsynet – og måske også andre tilsynsmyndigheder – har en rolle.

Fagligt er jeg meget nysgerrig efter at vide, hvorfor Højesteret undlod at omtale paragraf 36 i præmisserne, da anvendelsen af paragraffen ikke kræver ansvarsvurdering og placering af culpa (skyld). Og for klienterne har det været vanskeligt at forstå, at det bærende argument i landsrettens dom, ikke engang er omtalt i Højesterets præmisser. Retspolitisk giver det anledning til at overveje, om det egentlig er en heldig måde at skrive en dom på. Pensionisterne står tilbage med følelsen: Hørte dommerne ikke vores argumenter, og hvorfor var det egentlig, vi tabte sagen, når nu vi vandt i landsretten. Retspolitisk mener jeg ikke, at det er den mest elegante måde at behandle almindelige mennesker på, når de kommer til landets øverste domstol.

Mens der ikke findes nogle tilsvarende domme fra Danmark, afsagde den norske højesteret i 2013 dom i en sag, der minder meget om denne sag, selvom der er tale om et investeringsprodukt

i stedet for et pensionsprodukt. Aftalelovens paragraf 36 er fuldstændig identisk i Norge, Sverige og Danmark som følge af et fælles nordisk lovforarbejde. Den norske dom, som faldt ud til forbrugersfordel, havde jeg med i Højesteret som eksempel på en vej, Højesteret kunne vælge at gå.

Vi kan kun gætte os til, hvorfor Højesteret fandt paragraf 36 irrelevant. Måske vil man i Danmark ikke gå lige så langt i forhold til forbrugerbeskyttelse som i Norge. Måske var det, fordi det ville være urimeligt, at det så ville gå ud over pensionsselskabets andre kunder, hvis pensionisterne fik kompensation, fordi der er tale om en medlemsejet organisation. Måske ligger forklaringen i en usikkerhed omkring, hvorvidt pensionskunderne ville have sagt ja, selv hvis de havde kendt til levetidsrisikoen, og hvis den usikkerhed er til stede, kan det anses som urimeligt, at man kan slippe ud af aftalen retrospektivt. Jeg har brugt meget tid på at grunde over mulige forklaringer.

Når der er gået mere end 20 år, kan man ansøge højesteretspræsidenten om tilladelse til at få Højesterets voteringsprotokol til gennemsyn. Det bliver jeg nødt til at gøre, for jeg er simpelt hen så nysgerrig efter at vide, hvad dommerne har tænkt, for jeg tror, at de har tænkt, at vores vej kunne man ikke gå af årsager, vi ikke har gennemskuet. Helt grundlæggende vil jeg gerne vide det for at få stillet den faglige nysgerrighed.

Uanset om jeg får et svar, så vil denne sag være en af de tre sager, jeg husker bedst, når jeg går på pension. Jeg plejer at have sager, der på den ene eller anden måde handler om penge mellem store virksomheder eller mellem virksomheder og det offentlige. Det var rart at føre en sag for rigtige mennesker i et forsøg på at sikre dem en bedre livskvalitet som pensionister. Og så har sagen været fagligt udfordrende.

Jeg har som procedureadvokat virkelig ført mange sager ved alle retsinstanser fra byretten til EU-Domstolen og ved mange forskellige voldgiftsretter, men denne sag er på sit faktum i særklasse den mest komplicerede sag, jeg har ført. 14 dage, før sagen var berammet i Højesteret, pakkede jeg sagen og skønsrapporterne for at tage i sommerhus en uge. Jeg tænkte: Okay, nu er du nødt til at lære at tænke som en aktuar, og du har en uge til det. Hele sagens økonomi centrerede sig omkring et enormt kompliceret regneark, der ville fylde langt over 30.000 sider, hvis man printede det. For at kunne opgøre mulige tab og svare på spørgsmål havde vores skønsmænd i Højesteret udviklet et nyt pensionsprodukt i regneark – et markedsrenteprodukt uden levetidsrisiko – fordi et sådant pensionsprodukt ikke eksisterer i virkeligheden. Forståelsen af pensionsproduktet var derfor både central og meget vigtig for vores sag. ♦

CARSTEN LED-JENSEN (H)

Partner og advokat i Holst, Advokater, som han var med til at stifte i 2007. Han har som procedureadvokat ført utallige retssager og voldgiftssager om en lang række forskellige tvistetyper inden for mange forskellige juridiske områder. Han fik sin advokatbeskikkelse i 2003, er uddannet cand.jur. fra Aarhus Universitet i 1996 og er ph.d. fra samme sted (2000).

MARKANTE SAGER

I artikelserien "Min sag" møder vi nogle af de advokater, der har stået i spidsen for bemærkelsesværdige sager. Hvad var de juridiske knaster, hvordan var det at føre sagen, og hvad har de taget med sig videre. Har du ført en kendt sag, og vil du gerne dele dine erfaringer fra sagen med kolleger, så skriv til ifr@advokatsamfundet.dk.

DREYERSFOND

Søg legat nu

Ansøgningsfrister er 15. januar og 15. juli

Filantropi for advokater og arkitekter siden 1976

Arkitektur og jura sætter rum og rammer for tilværelsen, og denne samfundsrolle understøtter Dreyers Fond med bevillinger til projekter og initiativer, hvis formål er at fremme advokat- og arkitektstandens udvikling og samspil med samfundet. Se eksempler på støttede projekter, og søg støtte på dreyersfond.dk.

Dreyersfond.dk

ADVOKATER SKAL BLIVE VED MED AT PRESSE OS

Kriminalforsorgen har til opgave at sørge for samfundets sikkerhed og forebygge kriminalitet, samtidig med at de retssikkerhedsmæssige principper for mistænkte og dømte bliver overholdt. Direktør Ina Eliassen ser det som en daglig balancegang på en knivsæg. I det arbejde er dialogen med advokater vigtig.

Det er ikke nemt at være fængselsbetjent, og som direktør for kriminalforsorgen er der mange udfordringer, men Ina Eliassen vil ikke bytte for noget og slet ikke lige nu.

“Vi fik verdens bedste flerårssaftale, sidst den landede, og det er ekstremt vigtigt af to grunde: Vi har fået ressourcer og rammer til, at vi kan ansætte flere, og vi kan bygge flere fængselspladser. Men lige så vigtigt er signalet om, at man politisk har set problemerne, og at man er villig til at hjælpe kriminalforsorgen.”

De ekstra bevillinger til kriminalforsorgen kommer ikke til at løse alt her og nu, men alene den politiske støtte gør en forskel blandt de ansatte, som mest af alt ønsker sig flere kolleger.

“Når man ikke kan løse noget henover natten, gælder det om at holde modet oppe blandt medarbejderne. Det at få så tydelig en politisk hånds-rækning har gjort, at folk i de spidse ender tænker: ‘Ok der er hjælp på vej, det vender på et tidspunkt’. Hvis vi kan holde den gejst oppe, indtil det begynder at virke, tror jeg, at vi kommer i mål,” siger Ina Eliassen, der siden 2020 har været øverste direktør for kriminalforsorgen.

Det er ikke en hemmelighed, at kriminalforsorgen i takt med adskillige strafferetlige skærper er stærkt udfordret af overbelægning og underbemanding, og det har mærkbare konsekvenser for både ansatte og indsatte. Problemer, som også en lang række forsvarsadvokater har påpeget. Blandt andet det besvær, der kan være for at få adgang til at møde klienter, der sidder i varetægt. Eller når det er vanskeligt for varetægtsfængslede at få besøg af deres pårørende, fordi der simpelthen ikke er ledige besøgsrum, da de bruges til belæg, eller fordi der ikke er personale til at sørge for den

sikkerhed, der er påkrævet. Men den vedvarende kritik er ikke noget, der skræmmer Ina Eliassen – tværtimod byder hun den velkommen.

“Advokater har en særlig viden, og den prøver jeg at bruge positivt. Forsvarsadvokater har første parket til hele straffesagskæden. Det er der jo ikke andre, der har på samme måde. Så den skal de blive ved med at bruge. De kan både påpege udfordringer hos os, ved domstolene eller i et andet led af retskæden og bidrage med de gode idéer, fordi de har et gennemgående blik på hele retsvæsenet.”

I dialog med advokater

Det er også en af grundene til, at kriminalforsorgen har etableret et advokatforum, hvor man blandt andet drøfter forholdene i fængslerne sammen med Advokatsamfundet, Landsforeningen af Forsvarsadvokater og Danske Advokater. Og når der påpeges specifikke udfordringer, samarbejdes der om at finde løsninger.

“Vi har eksempelvis nedsat en særlig arbejdsgruppe, der kigger på, hvordan vi kan gøre forholdene omkring besøg bedre. Og her har vi inviteret repræsentanter fra kriminalforsorgens advokatforum med. Det har gjort en forskel, og der er kommet løsninger, vi ikke selv havde kunnet udforme. Arbejdsgruppen er ikke færdig endnu, så jeg kan ikke sige så meget om resultatet, men der er kommet gode anbefalinger ud af det. Jeg tror helt klart, at vi kan løse nogle af ting, der bøvler, når vi begynder at implementere nogle af anbefalingerne.”

Ina Eliassen har generelt et godt indtryk af advokatstanden, selvom det ikke er alt, hun er enig med advokaterne i.

“Vi kan se tingene på forskellige måder, fordi vi har vores opgaver, og advokater har deres opgaver. Men jeg spidser altid ører, når der kommer no-

get fra den kant. Netop fordi de har den store erfaring i mødet med os, og fordi de også har et særligt blik for retssikkerheden blandt de indsatte – det er ikke alle, der har det.”

Derfor er det vigtigt med engagement i den retspolitiske debat, og at man som advokatstand har og giver udtryk for sin mening.

“Vi er jo enige om, at vi mange steder har forældede rammer og bygninger, og at vi mangler personale. Og der gør advokater det, de skal – de presser på og siger, at det ikke er godt nok, og at jeg skal løse det – hellere i dag end i morgen. Det er et pres, som jeg synes, er helt rigtigt at lægge på kriminalforsorgen. At vi skal skynde os med at løse en given problemstilling. Jeg kan så sige alt det, jeg vil om, at det er svært at rekruttere mv. Det lytter de også til, men det ændrer ikke ved, at det er rigtigt at presse et system, en offentlig myndighed. De forstår jo udmærket, at jeg ikke kan ansætte 300 betjente i morgen, men det skal de ikke lade sig tage til takke med.”

Et vildt sted

Ina Eliassen har arbejdet i kriminalforsorgen igennem store dele af sin karriere, efter hun afsluttede jurauddannelsen. Her blev hun meget tidligt interesseret i retsvæsenet, fordi det er så grundlæggende for et velfungerende demokrati og for samfundet.

“Jeg har været ude ad flere omgange, og jeg har også været andre steder i straffesagskæden, fordi hele kæden interesserer mig, men jeg vender altid tilbage til kriminalforsorgen. Jeg har altid tænkt, at det var et vildt sted – specielt med de hårde kriminelle. For der er jo nogen, der skal håndtere dem og sørge for at de kommer ud igen – med alle de dilemmaer, der ligger i det. Og det har altid tiltalt mig.”

Lige nu handler det ifølge Ina Eliassen

om at rekruttere flere fængselsbetjente. Hun oplever ofte fordomme om, at hvis man ikke kan blive til andet, så kan man altid blive fængselsbetjent. Men det holder ikke, for der stilles særlige krav til ansøgerne, som har en klar men ikke simpel opgave.

“Opgaven er på den ene side hele tiden at tænke i sikkerhed, og på den anden side at tænke i mennesker. Vi får rigtig mange ansøgninger, men vi optager kun cirka en femtedel, og det har vi gjort i mange år. Vi overvejer al-

tid, om vi kan optage lidt flere – men de skal kunne gå ind i de her svære relationer, de skal kunne samarbejde, og de skal kunne skrive, så det kan bruges i en retssag. Samtidig skal de have en vis fysik, de må ikke have noget på straffeattesten, og så skal de formå det sværeste, man kan i den her verden: at ændre andre menneskers adfærd. Det er det, vi vurderer på, og derfor optager vi kun de bedste.”

Trods et lønloft som følge af de seneste trepartsforhandlinger, hvor

fængselsbetjente var en af fire særligt udvalgte grupper, der forhandlede særskilt, så er drivkraften hos de ansatte mere end bare løn:

“Jeg spurgte på et tidspunkt en fængselsbetjent, hvorfor han havde valgt jobbet. Han fortalte, at han var vokset op i en kriminel familie, at det havde ødelagt hele hans barn- og ungdom. Det ville han gerne komme med et modsvar til. Så han havde valgt at gå den vej at blive fængselsbetjent. Og så sagde han: ‘Jeg går på arbejde, og jeg ved, at jeg ikke får de store sejre hver dag, men jeg får små sejre hele tiden, fordi jeg skubber til mennesker – jeg flytter mennesker. Den dag, jeg får en indsat til at acceptere, at han skal i misbrugsbehandling, eller at han skal gå i gang med en uddannelse, så går jeg hjem fra arbejde og føler, at jeg har givet noget tilbage.’ Det er det, man møder i vores institutioner, og det er det, der driver arbejdet – at gøre en forskel og at få de indsatte ud, så de ikke begår kriminalitet igen.”

Der er mange holdninger til kriminalforsorgens arbejde, og med det følger også misforståelser.

“Jeg bliver mødt af alt lige fra: ‘Hvorfor gør I ikke noget mere for, at de ikke kommer igen, hvorfor uddanner I dem ikke, og hvorfor gør I ikke alt muligt – til den anden ende af spektret, hvor folk siger: ‘Jamen hvorfor smider I ikke bare nøglen væk?’ Der er mange misforståelser, og de er nok lidt afhængige af, hvad ens egen holdning

FAKTA OM KRIMINALFORSORGEN

4500 ansatte (for eksempel fængselsbetjente, jurister og sundhedspersonale)

4200 indsatte

1979 pladser til varetægtsarrestanter med **100 %** belægning eller derover

7000 klienter (for eksempel prøveløsladte, fodlænker og samfundstjeneste)

Ligger på **85** adresser i Danmark, Færøerne og Grønland

Kører cirka **18.000** transporter om året

er til kriminalforsorgen. Den største misforståelse er nok, at vi gør ting, fordi vi er blødsødne. Eksempelvis hvorfor man skal have en uddannelse, når man har slået én ned? Men alt, hvad vi gør, har ét sigte, og det er at få folk ud af kriminalitet. I sidste ende skal vi være med til, at der kommer færre ofre for kriminalitet. Det er det eneste pejlemærke, vi har. Selvfølgelig skal vi fuldbyrde straffen og holde dem, så længe de har straf. Men målet er i sidste ende at få færre ofre for kriminalitet,” siger Ina Eliassen.

Dilemmaer på stribe

Det daglige arbejde i kriminalforsorgen med at forebygge kriminalitet og at sørge for sikkerheden kræver hver dag et utal af svære beslutninger.

“Det er utroligt dilemmafyldt, og man skal balancere alt på en knivspæ. Vi skal passe på samfundet udenfor, vi skal gøre det rigtige omkring de dømte, og vi skal overholde al lovgivning og sørge for, at de retssikkerhedsmæssige principper er overholdt. De ting føles nogle gange som modsætninger, men det er det, vi skal håndtere, og det synes jeg er ret spændende.”

Kriminalforsorgen er en af de mest gennemregulerede instanser, men alligevel er der altid et skøn i enhver sag – hver eneste dag.

“Vi afgør nok 50.000 sager om året – lige fra spørgsmål om afsoningssted til, hvad de indsattes dagligdag kan og skal indeholde. Og alle afgørelser kan

potentielt have et forkert skøn indbygget. Vi beder sådan set vores folk om at forudse, hvad et menneske vil gøre i morgen. Det er der jo ingen, der kan. Men vi arbejder indenfor de juridiske rammer, og vi gør alt for at skønne rigtigt og træffe de rigtige afgørelser. Samtidig har vi jo også med personer at gøre, der ikke nødvendigvis reagerer ligesom du og jeg ville gøre. Så det er nogle utroligt svære skøn og afgørelser, vi arbejder med, og følgerne af forkerte vurderinger kan være meget alvorlige.”

Ombudsmanden er jævnligt på tilsynsbesøg i kriminalforsorgens institutioner, ligesom forsvarsadvokaterne har deres daglige gang og kan pege på problemerne i det ellers helt lukkede miljø. Men Ina Eliassen ser meget gerne, at flere – eksempelvis pressen – får adgang indenfor murene og derved kan formidle videre, hvad der foregår. Ikke kun til borgerne, men også til potentielle nye ansatte.

“Hvis jeg skulle sige én vigtig ting for retssikkerheden, så ville det være at få flere betjente i morgen,” understreger Ina Eliassen.

“Vi vil gerne åbne portene, og vi vil gerne have kendskabsgraden op. Men det går langsomt, for vi kæmper mod forhåndsholdninger. Man ser så meget film – typisk om amerikanske forhold, og det er jo ikke det, vi har at gøre med i Danmark.”

Programmer som ‘Indefra’ med Anders Agger og senest ‘De mistænkte’,

der viser vilkår og forhold for varetægtsfængslede, og som giver et retvisende billede, byder hun velkommen. Men også fiktionsserier, som senest den danske ‘Huset’, der giver et skræmmende, fordrejet og urealistisk billede af livet i de danske fængsler, kan have en positiv effekt, fordi de giver mulighed for at blive synlig i debatten.

“Det var et kulsort billede, der blev tegnet, som vi ikke kan genkende, og nogle ansatte blev ramt af det. Men vi prøvede at bruge opmærksomheden positivt. Så vi kunne fortælle alle de gode historier, vi har fra fængsler og arrester – og hele systemet i øvrigt. Vi fik lov til at forklare, hvad den rigtige kriminalforsorg er, hvordan vi arbejder, og hvilke mennesker vi har ansat. Vi har ikke set noget negativt på det optag, der kom efter. Men vi har heller ikke kunne se noget positivt, så jeg tror, at den landede neutralt. Men kendskabet blev helt klart større.”

Ina Eliassen håber, at også advokater vil fortsætte med at deltage i debatten og bide sig fast, selvom løsninger ikke kommer med det samme.

“Bliv ved med at udfordre os. I hører os måske gentage, at vi mangler personale og pladser, men det ender jo næsten altid med, at kritikken bidrager til nogle andre løsninger. Det er der, advokater er stærke – de hjælper os med at finde nye løsninger på gamle problemstillinger. Så bliv bare ved, selvom det måske kan føles som om, at vi giver det samme svar igen og igen.” ♦

INA ELIASSEN

Direktør for kriminalforsorgen siden 2020. Tidligere HR-direktør i Rigspolitiet og før det områdedirektør i Kriminalforsorgen Hovedstaden. Har også været kontorchef i Direktoratet for Kriminalforsorgen. Uddannet jurist fra Københavns Universitet i 1993.

JEG VIL LYTTE MERE TIL RETSFORNUFTEN

Rosa Lund (Ø) er som retsordfører stolt af samtykkeloven og vil nu have mere fokus på hadforbrydelser og nye tilgange til at forebygge kriminalitet.

Hvorfor har du valgt det retspolitiske område?

Jeg kan afsløre, at det var lidt af et tilfælde. Da jeg kom i Folketinget i 2018, var jeg lige startet på min kandidatuddannelse på den samfundsvidenskabelige del af jura. Jeg er bachelor i statskundskab, men blev så tilbudt retsområdet. På det tidspunkt vidste jeg egentlig mere om uddannelsespolitik, men jeg var i gang med studier i arbejdsret og syntes, det var sindssygt spændende, så jeg sagde ja tak til retsordførerskabet, og så blev jeg fuldstændig bidt af det.

Nu går jeg og overvejer at søge ind på universitetet på 'klassisk' jura, men da jeg har en kandidat i forvejen, skal jeg lige finde ud af hvordan.

Jeg har ikke retskrav på kandidaten, fordi jeg jo har en kandidat – det er lidt irriterende. Men nu hvor jeg arbejder meget med strafferet og udlændingeret, kan jeg godt tænke, hvorfor i alverden havde jeg dog arbejdsret – og ikke strafferet. For lige dét fylder rigtig meget, og jeg vil gerne fortsætte med det.

Hvad har optaget dig i Retsudvalget?

Mens jeg har været retsordfører, har jeg været meget optaget af, hvordan vi sikrer bedre retssikkerhed for ofre for seksuelle forbrydelser. Samtykkeloven er virkelig en stor ting for mig. Jeg var med under hele arbejdet op til og med selve loven. Jeg skrev den selv, og det er jeg rigtig stolt af. Dagsordenen fra den dag, vi vedtog samtykkeloven, har jeg fået indrammet og hængt op på mit kontor.

Der er kritik af samtykkeloven, blandt andet fra forsvarsadvokater, og jeg lytter til den, men jeg tror stadig fuldt og fast på, at loven er den rigtige løsning på det, at voldtægt er strafbart.

Jeg kan ikke se et alternativ til samtykkeloven, og jeg har ikke hørt nogen forsvarsadvokater sige, at de gerne vil tilbage til den gamle voldtægtslovgivning, som i den grad var mangelfuld.

Når man laver en ny lovgivning, som er så omfattende, og som er så meget en anden måde at se tingene på,

som samtykkeloven er, så er det klart, at det giver nogle efterdønninger i systemet. Derfor er jeg også meget lydhør og har dialog med både forsvarsadvokater men også med mennesker, der arbejder i anklagemyndigheden, politibetjente, ofrene selvfølgelig og også folk, som er blevet anklaget – og som både er blevet dømt og senere er blevet frifundet.

De samtaler siger mig, at der er brug for mere og bedre uddannelse – ikke så meget af systemet, men af befolkningen. Den store opgave, vi har nu, er, at vi skal videre fra samtykkelov til samtykkekultur, og det kræver en bedre seksualundervisning og en bedre samtale om, hvordan vi har sex med hinanden. Jeg er ret bramfri, og jeg er ikke bange for at snakke om det. Udover de samtaler, vi skal have med borgerne, kan det sagtens være, at der også er noget, der smitter af på systemet. Anklagemyndigheden skal måske have mere efteruddannelse i samtykkeloven. Jeg tror også meget på de her specialenheder i politiet, som vi fik indført i Enhedslistens første politiforlig, som jeg er meget stolt af at have været med til at lande. Specialenheder til vold i nære relationer og voldtægt. Det kan være, at der er brug for mere der. Jeg er slet ikke afvisende overfor noget, og jeg vil gerne have samtalen og høre på kritikken.

Hvad er det vigtigste retspolitiske problem lige nu?

Jeg er optaget af mange ting. Udover samtykke, så er det at bekæmpe hadforbrydelser, som vi jo desværre har set en stigning i antallet af, og det er jo i lyset af krigen i Gaza, hvor vi ser en opblomstring i hadforbrydelser mod jøder. Før det har vi set en opblomstring i hadforbrydelser mod muslimer og også mod LGBT+ personer. Så jeg er meget optaget af, hvordan vi får det stoppet.

Og så er jeg generelt optaget af, hvordan vi bekæmper kriminalitet. Man har jo i mange år i dansk politik bare hævet straffen uden at lade resten af systemet følge med. Nu har vi sindssygt pressede domstole, og sindssygt presset kriminalforsorg osv. Man hæver bare straffen og giver dobbeltstraf, dobbeltstraf, dobbeltstraf,

ROSA LUND
MF og retsordfører for Enhedslisten.

uden at man har sat penge af til systemet, og uden at det har betydet, at kriminaliteten er faldet. Så jeg er meget optaget af, hvordan vi laver et straffesystem, der sikrer, at der kommer færre kriminelle. Vi skal have fokus på færre kriminelle og ikke på flere fængsler. Lige nu står vi i en diskussion hvor rationalet er, at der er så mange varetægtsfængslede, der er så mange, der skal i fængsel, og der er så mange dømt for kriminalitet – så vi må bygge nogle flere fængsler. Jamen vi starter jo et helt forkert sted. Hvad med at kigge på, hvordan vi får færre kriminelle? Vi er nødt til at have en retspolitik, der virker. Se på bandepakkerne, som jo bare er mere af det samme. Nu bor jeg selv på Nørrebro, og jeg skulle hilse og sige, at de sidste tre bandepakker ikke har stoppet bandekrigen eller kriminaliteten, og jeg tvivler på, at den fjerde kommer til at gøre det. Nogle af tingene virker: hårdere straffe for økonomisk kriminalitet og mere efterforskning af al den momssvind og skattesvind, der foregår, som også er i bandemiljøet – men derfra er det en helt anden vej, man skal gå, og det er jo simpelthen en lang og kedelig sang om forebyggelse. Vi har noget forebyggelse blandt andet med SSP og PPR, men det er ikke nok, og der er ikke smidighed nok i systemet, og systemerne taler ikke godt nok sammen, og den dag, du fylder 18, så er du ude af børne- og ungeforvaltningen. Så kan de ikke gøre mere, og du er overladt til dig selv, fordi nu er du voksen. Man føler sig som den største hippie, når man siger det, men det er forebyggelse, der virker. Den indsats skal vi sætte mere ind på.

Hvad har du selv gjort for at ændre det?

Det er altid noget, jeg er bange for at sige højt, men jeg følger meget med i det, der sker i Tyskland med forsøgsordningen med legalisering af cannabis, fordi så snart man siger, at en del af løsningen er at slå bunden ud af bandernes økonomi, så kan folk nærmest kun tale om det. Men jeg er meget spændt på at se, hvordan det kommer til at gå i Tyskland. Jeg tror, at det vil ned-

bringe noget af kriminaliteten. Vi er jo der, hvor den bandepolitik, man har prøvet de sidste 20 år, ikke har virket, så lad os prøve noget nyt, vi ikke har prøvet før, som en forsøgsordning og se, om det gør en forskel. Hvis ikke, så er jeg total åben for at gøre noget andet.

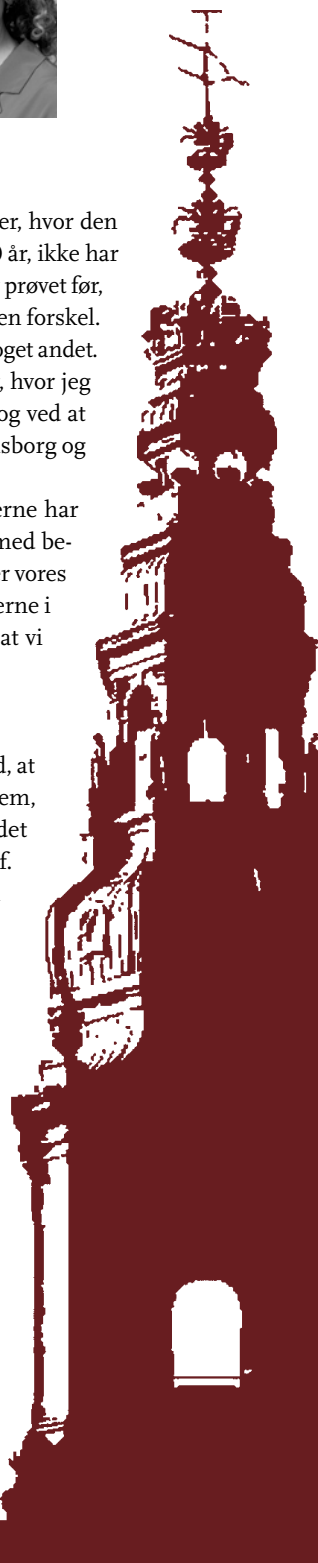
Vi har jo en flertalsregering nu, så der, hvor jeg kan gøre mig gældende, er jo i debatten og ved at forsøge at rykke stemningen på Christiansborg og påpege de urimeligheder, der er.

Jeg oplever faktisk, at regeringspartierne har fået en lidt ændret indstilling til det her med bekæmpelse af hadforbrydelser, og at de tager vores forslag mere seriøst, end socialdemokraterne i hvert fald har gjort før, så der håber jeg, at vi kan få et gennembrud.

Hvad skal der mere fokus på i 2024?

Vi er ude på en diskurs nu, hvor at det med, at vi alle sammen har rettigheder, er et problem, og så kan vi bare hæve straffene. Men det er der jo ikke kommet færre kriminelle af.

At indskrænke rettigheder hele tiden for at komme et problem til livs skaber blot nye problemer. Jeg mener, at vi må prøve at lytte lidt mindre til retsfølelsen og lidt mere til det, jeg kalder retsfornuft. Hvordan laver vi straf, der virker? Hvordan laver vi straf, som giver færre kriminelle – ikke flere. Det er en lidt mere filosofisk diskussion, men den udmønter sig altid i konkret politik. ♦

Advokatbranchens hvidvaskindsats skal evalueres igen

Tekst Pernille Ekman, tilsynsdirektør i Advokatsamfundet

Det er forventningen, at Financial Action Task Force (FATF) med start i 2026 på ny skal evaluere Danmarks generelle indsats for at forebygge hvidvask og terrorfinansiering. For advokatbranchen omfatter dette navnlig en evaluering af branchens generelle forståelse for – og efterlevelse af – reglerne på hvidvaskområdet.

FATF har status som ”global vagthund” på hvidvaskområdet, og når FATF har været på landebesøg, får myndigheder og brancher omfattet af hvidvaskreguleringen blandt andet en tilbagemelding på, hvor indsatsen skal forbedres, herunder også – i de værste tilfælde – hvis der er hvidvaskpligter, der slet ikke efterleves. Derfor bliver den forestående evaluering af Danmark af stor betydning for både advokatbranchen, andre brancher samt for myndighedernes tilsyn med og håndhævelse af branchens efterlevelse af reglerne. Herunder, om der er sket forbedringer af eventuelle kritikpunkter siden FATF’s seneste evaluering.

Men hvem er FATF, og hvad er formålet med organisationens arbejde? Og hvad påpegede FATF sidst, da Danmarks indsats blev evalueret. Det vil vi blandt andet forsøge at belyse nærmere i denne artikel.

Kampen mod hvidvask i internationalt og historisk perspektiv

Kampen mod hvidvask går mange år tilbage og er – som følge af de naturlige grænseoverskridende elementer, der kendetegner forseelserne på hvidvaskområdet – ikke alene en national kamp men i særdeleshed også en international kamp. Fra FN’s side begyndte hvidvaskindsatsen med en række resolutioner i slutningen af 1970’erne og i starten af 1980’erne vedrørende

særligt handel med narkotika. I forlængelse af disse resolutioner vedtog den diplomatiske konference i Wien i 1988 en konvention mod ulovlig handel med narkotika og psykotrope stoffer. En konvention, som særligt anviste den løsning på problemet, at dæmme op for bagmændenes muligheder for at kanalisere midlerne fra disse ulovlige handlinger over i samfundets legale økonomi.

For at opnå dette pålagde konventionen de stater, der tiltrådte konventionen, ikke kun at kriminalisere enhver aktivitet vedrørende narkotika og psykotrope stoffer, men også at kriminalisere *”Tilegnelse eller overførsel af formuegoder med viden om, at disse formuegoder hidrører fra en eller flere forbrydelser (...)”*.

Det internationale samfunds videre kamp for forebyggelse af hvidvask fortsatte gennem G7-landenes etablering af en international taskforce på området i 1989. Den blev døbt Financial Action Task Force (FATF). FATF fik til opgave at undersøge og udvikle tiltag samt foranstaltninger til bekæmpelse af hvidvask. I 1991 udgav FATF således dets første udgave af organisationens 40 anbefalinger til bekæmpelse af hvidvask.

I 1991 vedtog EU det 1. hvidvaskdirektiv, som ligeledes havde til formål at forebygge hvidvask af midler, der hidrørte fra narkotikaforbrydelser.

Danmark blev medlem af FATF i 1991 og både ratificerede konventionen samt implementerede det 1. hvidvaskdirektiv i 1993.

Ti år efter EU’s 1. hvidvaskdirektiv og FATF’s første udgivelse af anbefalinger til bekæmpelse af hvidvask blev indsatsen udvidet til ikke alene at omfatte bekæmpelse af hvidvask men også finansiering af terror.

I EU’s 2. hvidvaskdirektiv blev kredsen af ”forpligtede enheder” udvidet fra finansielle enheder til også at omfatte en række andre enheder, herunder advokater (på en række nærmere bestemte områder).

Med særligt implementeringen af EU’s 4. hvidvaskdirektiv blev rammerne for den hvidvasklovgivning, som vi kender i dag, skabt.

De internationale aktører og hvidvaskområdet i dag

Den danske indsats med forebyggelse og bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering stammer i dag i høj grad fra internationale aktører. Den nugældende hvidvasklovgivning bygger således især på EU-lovgivning, internationale standarder og anbefalinger fra FATF.

Medlemslandene, herunder Danmark, har forpligtet sig til at implementere anbefalingerne fra organisationen i national ret. Derudover udarbejder FATF rapporter med fokus på specifikke områder eller bran-

cher og deres risici og betydning for bekæmpelsen af hvidvask og terrorfinansiering. FATF evaluerer løbende de enkelte medlemslandes implementering af FATF's standarder i den nationale lovgivning. Danmark er som medlem af FATF altså forpligtet til at leve op til FATF's standarder og implementere disse i dansk ret, og i forhold til implementeringen heraf vil Danmark med mellemrum blive evalueret. Anbefalingerne udgør dog alene *minimumsstandarder*, og landene kan således implementere standarderne, således at de passer ind i det nationale retssystem. Anbefalingerne relaterer sig blandt andet til indretningen af landenes retssystemer, de generelle foranstaltninger til bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering samt det internationale samarbejde.

Når FATF evaluerer et medlemslands implementering af FATF-standarderne, sker dette ved omfattende afrapportering fra de nationale myndigheder samt med stor vægt på interviews med brancherne omfattet af den nationale hvidvaskregulering. Det er gennem denne afrapportering og disse brancheinterviews, at FATF eksempelvis evaluerer advokaters forståelse for og arbejde med forebyggelse af hvidvask og terrorfinansiering.

Når FATF ikke alene kigger på lovgivningen i en medlemsstat, skyldes dette, at der ikke kun ses på den mere

tekniske efterlevelse af standarderne men også på, om medlemslandenes lovgivning og øvrige regler på hvidvask- og terrorfinansieringsområdet er tilstrækkelig effektive i forhold til opfyldelse af anbefalingerne.

Det betyder, at FATF eksempelvis ikke alene ser på, om de regler, der gælder for advokater i hvidvaskloven, rent teknisk implementerer standarderne for advokater, men også på, om advokaterne eksempelvis har tilstrækkelig forståelse for branchens risici og dermed er i stand til effektivt at håndtere deres egen og derigennem branchens rolle i den nationale indsats med forebyggelse af hvidvask og terrorfinansiering.

FATF's seneste evaluering af Danmark
Danmark blev senest i 2016-2017 evalueret af FATF, og den afsluttende rapport viste, at der var en række områder, hvor FATF fandt, at Danmark ikke fuldt ud levede op til FATF's anbefalinger.

I evalueringen kritiserede FATF blandt andet Danmark for at have en mangelfuld – og for generel – forståelse af hvidvask og de risici, hvidvask medfører.

FATF vurderede også, at næsten alle dele af den finansielle sektor og mange af de andre virksomheder og erhverv, der er omfattet af FATF-standarderne, ikke i tilstrækkelig grad

vurderede og opdaterede deres risici for hvidvask og terrorfinansiering, ligesom brancherne havde utilstrækkelige foranstaltninger til at håndtere disse risici.

FATF vurderede endvidere, at Danmark havde behov for grundlæggende forbedringer for at implementere en effektiv risikobaseret tilgang til hvidvask- og terrorfinansiering. Både i forhold til de finansielle institutioner men også de fleste "non-finansielle" brancher, herunder advokater. Forbedringerne skulle blandt andet indeholde stærkere beføjelser til at håndhæve overholdelse af reglerne på området samt en generel øget tilsynsindsats.

FATF's evaluering af advokatbranchen
Som led i FATF's evaluering blev advokatbranchen også evalueret ved FATF's seneste evaluering af den danske indsats. FATF havde i den forbindelse en række kritikpunkter i forhold til advokatbranchens effektive efterlevelse af anbefalingerne på hvidvaskområdet.

FATF påpegede blandt andet, at advokaters kendskab til og efterlevelse af reglerne om finansielle sanktioner var lav. Derudover påpegede FATF, at der i advokatbranchen var en generel manglende efterlevelse af reglerne om intern kontrol, hvilket blev bekræftet ved interviewene med branchen. FATF fandt også, at der var en begrænset

dokumentation for løbende overvågning af klienter, og at undersøgelser om, hvorvidt en klient var en politisk eksponeret person (en såkaldt PEP), alene blev foretaget ved offentlige søgemaskiner.

FATF vurderede derudover særligt, at advokatbranchen havde en begrænset forståelse af, hvor branchens risici var, herunder at der var en udbredt forståelse af, at såfremt der ikke var kontanter involveret i en transaktion, var der ingen risiko for hvidvask og terrorfinansiering.

Danmarks videre udvikling på hvidvaskområdet

FATF's evaluering og et generelt øget fokus på hvidvaskområdet blandt andet i EU har over de senere år allerede medført en række danske tiltag i form af øget samarbejde mellem tilsynsmyndighederne, flere ressourcer til indsatsen mod hvidvask- og terrorfinansiering generelt, yderligere lovændringer samt et skærpet tilsyn med brancherne på området.

I EU arbejdes der også på de sidste formelle vedtagelser af AML-pakken. En pakke, der består af det 6. hvid-

vaskdirektiv, en forordning samt en ny EU tilsynsmyndighed – den såkaldte Anti-Money Laundering Authority (AMLA'en). Dermed øges fokus endnu en gang på hvidvaskområdet i EU-regi og med en kommende implementering og flere nationale ændringer på hvidvaskområdet til følge.

Det generelt øgede internationale fokus og den tidligere evaluering af FATF sætter også nogle overordnede mål og rammer for advokatbranchens løbende arbejde med bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering.

Herunder er særligt advokaters arbejde med forståelsen af risiciene ved at drive advokatvirksomhed helt centralt, ligesom det generelle arbejde i branchen med at implementere tilstrækkelige forretningsgange mv. er af stor betydning.

Advokatrådets arbejde med hvidvaskområdet

Advokatrådets sekretariat arbejder løbende med at understøtte branchens arbejde på hvidvaskområdet, særligt gennem vejledning – blandt andet på tilsyn, telefonisk og via undervisning rundt omkring i landet. Endvidere sø-

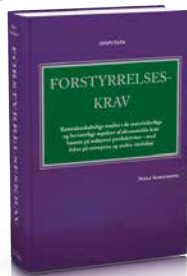
ger sekretariatet via artikler og nyheder at sætte fokus på hvidvaskpligterne, lige fra det generelle risikobillede i branchen til de enkelte bestemmelser i hvidvaskloven, som advokater skal være særligt opmærksomme på, når de har sager omfattet af hvidvaskloven.

Det er dog vigtigt at holde sig for øje, at den kommende FATF-evaluering i høj grad kommer til at handle om complianceniveauet i brancherne, herunder advokatbranchen. Et væsentligt element i evalueringen bliver således utvivlsomt også, om de tidligere udmeldte kritikpunkter er blevet forbedret siden sidste evaluering.

FATF's evaluering er derfor vigtig for Danmark. Og vi skal som advokatbranche naturligvis også bidrage vores til, at Danmark samlet klarer sig godt. For de lande, der ikke klarer sig godt, kan det ultimativt få betydning for nationaløkonomien, herunder konkurrence- og handelsmuligheder.

Vi vil derfor også fortsat have stor fokus på at understøtte advokaterne i arbejdet med at forebygge hvidvask og terrorfinansiering, blandt andet gennem tilsyn og vejledning. ♦

NYHED!

Forstyrrelseskrav (disputats)

Niels Schiersing

ISBN: 978-87-420-0070-0 | Udgivet: Maj 2024

Sider: 714, indbundet | Pris: 1.295 kr. inkl. moms

NYHED!

Kontrakter om implementering af virksomhedssystemer

Nicolai Dragsted

ISBN: 978-87-420-0051-9 | Udgivet: Marts 2024

Sider: 152, indbundet | Pris: 495 kr. inkl. moms

NYHED!

Informationsrets aftaler

Jens Schovsbo (red.)

ISBN: 978-87-420-0065-6 | Udgivet: Januar 2024

Sider: 330, indbundet | Pris: 595 kr. inkl. moms

NYHED!

Internetretten, 4. udg.

Jan Trzaskowski (red.)

ISBN: 978-87-420-0064-9 | Udgivet: Januar 2024

Sider: 904, indbundet | Pris: 895 kr. inkl. moms

NYHED!

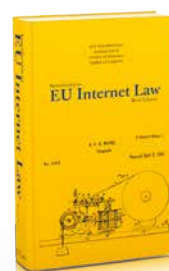
Minksagen – skyld og ansvar

Carsten Henrichsen

ISBN: 978-87-420-0049-6 | Udgivet: November 2023

Sider: 184, indbundet | Pris: 195 kr. inkl. moms

NYHED!

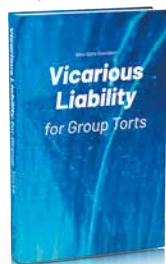
Introduction to EU Internet Law, 3rd edition

Jan Trzaskowski, Andrej Savin,
Patrik Lindskoug & Björn Lundqvist

ISBN: 978-87-420-0068-7 | Udgivet: August 2023

Sider: 552, indbundet | Pris: 495 kr. inkl. moms

NYHED!

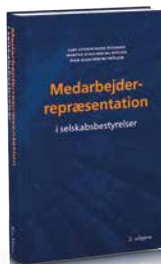
Vicarious Liability for Group Torts

Sara Spiro Svendsen

ISBN: 978-87-420-0057-1 | Udgivet: August 2023

Sider: 272, indbundet | Pris: 495 kr. inkl. moms

NYHED!

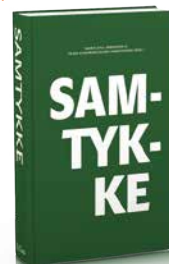
Medarbejderrepræsentation i selskabsbestyrelser

Lars Lindencrone Petersen, Morten Schaumburg-Müller & Peer Schaumburg-Müller

ISBN: 978-87-420-0063-2 | Udgivet: Marts 2023

Sider: 344, indbundet | Pris: 595 kr. inkl. moms

PÅ VEJ!

Samtykke

Marie J. Sørensen & Tanja K. Christensen (red.)

ISBN: 978-87-420-0066-3 | Udgives: Juli 2024

Mere info: på www.extuto.dk og i vores nyhedsbrev

Advokatnævnets nye sanktionspraksis

Tekst Kirstine Mejer-Warnich, chefkonsulent i Advokatnævnet

Advokatnævnet har indført en lempet sanktionspraksis første gang, en advokat ikke overholder det kontradiktoriske princip og undlader at sende kopi til modparten.

En advokat skal respektere processens og forhandlingens kontradiktoriske princip, og advokaten må som udgangspunkt ikke uden forudgående eller samtidig meddelelse til modparten rette henvendelse til dommeren eller andre, der behandler tvister, eller forsyne disse med bilag, notater eller dokumenter. Advokaten skal senest samtidig forsyne modparten med kopi af det fremsendte. Dette gælder uanset, om det kan påregnes, at den pågældende myndighed sørger for partshøring af den anden part, og uanset om modparten er repræsenteret ved advokat.

Den 30. november 2023 oplyste Advokatnævnet på nævnets hjemmeside, at nævnet havde besluttet at lempe sin sanktionspraksis således, at der for nævnets afgørelser fra den 1. december 2023 og frem som udgangspunkt ikke pålægges en sanktion første gang, en advokat ikke overholder det kontradiktoriske princip og undlader at sende kopi til modparten. Det var i den forbindelse anført, at overholdelse af det kontradiktoriske princip er en central del af god advokatskik, og at manglende overholdelse heraf fortsat som udgangspunkt udgør en tilsidesættelse af god advokatskik. Det fremgik endvidere, at nævnet i lyset af, at manglende fremsendelse af kopi til modparten imidlertid meget ofte skyldes en forglemmelse eller lignende forhold – også uden for de tilfælde, hvor der er tale om en egentlig ekspeditionsfejl – havde besluttet fremover at lempe sin sanktionspraksis sådan, at der ikke pålægges en sanktion i før-

stegangstilfælde, medmindre det må antages, at der er tale om en bevidst tilsidesættelse af pligten eller i øvrigt foreligger særlige omstændigheder. Det fremgik herudover, at undladelser af at pålægge en sanktion desuden som udgangspunkt forudsætter, at advokaten retter for sig umiddelbart efter, at vedkommende bliver opmærksom på fejlen.

Advokatnævnet har efter lempelsens ikrafttræden i flere sager haft lejlighed til at tage stilling til sanktionsspørgsmålet i tilfælde, hvor nævnet havde fundet, at den indklagede havde tilsidesat god advokatskik ved ikke at overholde det kontradiktoriske princip. Af sagerne fremgår, at nævnet i forbindelse med vurderingen af sanktionsfastsættelsen i overensstemmelse med det anførte lægger vægt på, om det må antages, at der er tale om en bevidst tilsidesættelse af pligten til at fremsende kopi til modparten, om advokaten var opmærksom på pligten, om der forelå særlige omstændigheder, og om advokaten har rettet for sig umiddelbart efter, at vedkommende blev opmærksom på fejlen, samt om advokaten tidligere er pålagt en sanktion for ikke at have fremsendt kopi til modparten.

Således fandt Advokatnævnet i kendelse af 21. december 2023 (sagsnr. 2023-1666), at advokaten havde tilsidesat god advokatskik ved at indgive stævning på minretssag.dk uden i umiddelbar forlængelse heraf at sende kopi af stævningen med bilag til modparten, idet der under de konkrete

omstændigheder ikke var tale om en egentlig ekspeditionsfejl. Vedrørende sanktionsudmålingen var blandt andet anført, at nævnet med virkning fra den 1. december 2023 havde truffet beslutning om at lempe nævnets praksis. Nævnet pålagde på den baggrund ikke advokaten en sanktion. Det fremgik, at nævnet i den forbindelse blandt andet lagde vægt på, at advokaten rettede for sig, da han blev opmærksom på fejlen, og at han ikke tidligere var pålagt en sanktion for ikke at have forsynet modparten med en kopi.

I Advokatnævnets kendelse af 29. januar 2024 (nævnets sagsnr. 2023-3293) havde advokaten fremsendt konkursbegæring til skifteretten uden at fremsende kopi heraf til modparten. Advokatnævnet fandt, at advokaten herved havde tilsidesat god advokatskik, men pålagde ikke advokaten en sanktion. I forbindelse med sanktionsfastsættelsen anførte Advokatnævnet, at nævnet blandt andet havde lagt vægt på, at advokaten ikke var opmærksom på, at der var en pligt til at sende kopi til modparten af sin henvendelse til skifteretten, og at han havde beklaget fejlen, samt at han ikke tidligere var pålagt en sanktion for ikke at have forsynet modparten med en kopi.

I Advokatnævnets kendelse af 31. januar 2024 (nævnets sagsnr. 2023-3026) fandt nævnet ligeledes, at advokaten havde tilsidesat god advokatskik ved at indgive stævning på minretssag.dk uden i umiddelbar forlængelse heraf at sende kopi af stævningen til modparten. Det fremgik endvidere, at

det forhold, at modparten overfor advokaten havde oplyst, at stævningen kunne sendes til hende til frafald af kald og varsel, ikke ændrede ved vurderingen. Advokatnævnet pålagde ikke advokaten en sanktion og anførte i den forbindelse, at nævnet blandt andet havde lagt vægt på, at advokaten ikke var opmærksom på, at der var pligt til at sende kopi til modparten af stævningen, og at han ikke tidligere var pålagt en sanktion for ikke at have forsynet modparten med en kopi.

I nævnets sagsnr. 2023-3455 havde ad-

vokaten indgivet ad citationsstævning uden samtidig at forsyne modparten med kopi heraf. Advokatnævnet fandt i kendelse af 22. marts 2024, at advokaten herved havde tilsidesat god advokatskik, men pålagde ikke advokaten en sanktion. I forbindelse med sanktionsfastsættelsen fremgik, at nævnet blandt andet havde lagt vægt på, at advokaten ikke tidligere var pålagt en sanktion for ikke at have forsynet modparten med kopi, og at der ikke forelå oplysninger om, at han havde haft anledning til at rette for sig, her-

under at han blev gjort opmærksom på fejlen, før stævningen blev forkyndt for modparten.

For en gennemgang af Advokatnævnets afgørelser om, hvornår der er pligt til at sende kopi til modparten, henvises til "Har man pligt til at sende kopi til modparten?", der ligger på Advokatnævnets hjemmeside. For Advokatnævnets praksis i øvrigt henvises til "Advokatnævnets Praksissamling" på Advokatnævnets hjemmeside. ♦

Auktioner.dk

tidl. konkurser.dk

- Salg af konkursboaktiver på netauktion over 14 dage
- Over 60.000 potentielle køberemner
- Advokatfaglig baggrund med 20 års erfaring
- Vi står for hele salgsprocessen
- Afregning via vores klientkonto

Auktioner P/S

• Tlf. 39 29 19 00

• info@auktioner.dk

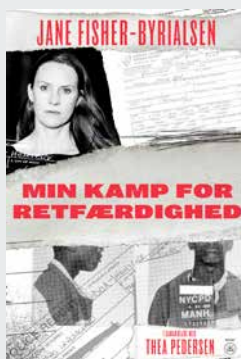
Strandvejen 60, 2900 Hellerup

KONTRAKTER OM IMPLEMENTERING AF VIRKSOMHEDSSYSTEMER - Standardkontrakten Virk23

Nicolai Dragsted
495 kr. / 152 sider
Ex Tuto Publishing

Hovedtemaet for bogen er understøttelse af samarbejdet mellem på den ene side en kunde, der skal anskaffe et nyt virksomhedssystem, og på den anden side den konsulentvirksomhed, der skal bistå med implementering af det valgte standardssystem.

MIN KAMP FOR RETFÆRDIGHED

Jane Fisher-Byrialsen m.fl.
299,95 kr. / 408 sider
Forlaget 28B

Danske Jane Fisher-Byrialsen er en højt profileret forsvarsadvokat i USA. I bogen fortæller hun med afsæt i otte kriminalsager – fra den danske pædagogstuderende Malthé Thomsen til The Central Park Five – om sit arbejde og sin mission, som er at hjælpe uskyldigt dømte.

RETSPLEJELOVEN OG BRUXELLES I-FORORDNINGEN

Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen m.fl.
4.200 kr. / 3752 sider
11. udgave / Djøf Forlag

Kommenteret retsplejelov foreligger nu i en gennemgribende omarbejdet 11. udgave opbygget som en traditionel lovkommentar med sammenhængende tekstafsnit. Værket fremstiller den danske procesret ved omhyggeligt at gøre rede for lovgivning med forarbejder, retspraksis og udtalelser i litteraturen.

SELSKABSLOVEN - med kommentarer

Jan Schans Christensen
2.182,50 kr. / 1269 sider
2. udgave / **Karnov Group**

Bogen giver indblik i selskabslovens regulering af kapitalselskaberne og i Erhvervsstyrelsens administrative praksis i relation til selskabsloven. Den er et praktisk opslagsværk i forbindelse med det løbende arbejde i kapitalselskaberne og rådgivningen i den forbindelse, og indeholder et ret omfattende bilagsmateriale for at lette arbejdet for brugerne i deres praktiske opgaveløsning.

EU-ARBEJDSRET

Ruth Nielsen
995 kr. / 580 sider
6. udgave / **Djøf Forlag**

EU-RET

Ulla Neergaard m.fl.
1.435 kr. / 706 sider
9. udgave / **Karnov Group**

FONDSMÆGLERSELSKABSLOVEN

- med kommentarer
Jesper Lau Hansen m.fl.
3.500 kr. / 1499 sider
2. udgave / **Djøf Forlag**

GRUNDLÆGGENDE

SKATTERET 2024
John Bygholm m.fl.
1.045 kr. / 460 sider
17. udgave / **Karnov Group**

INDIVIDETS GRUNDLÆGGENDE

RETTIGHEDER
Jens Elo Rytter
993,75 kr. / 570 sider
5. udgave / **Karnov Group**

KONKURRENCE- OG KUNDEKLAUSULER

Morten Langer m.fl.
995 kr. / 377 sider
6. udgave / **Karnov Group**

OPHAVSRETSLOVEN

- med kommentarer
Peter Schønning
2.040 kr. / 1050 sider
8. udgave / **Karnov Group**

PARTNERVOLD OG PARTNERDRAB

- **Samfundets blinde vinkel**
Trine Baumbach m.fl.
450 kr. / 512 sider
Djøf Forlag

PSYKIATRILOVEN

- med kommentarer
Ellen Margrethe Basse m.fl.
1.950 kr. / 894 sider
Djøf Forlag

STRAFFEPROCESSUEL OVERSIGT

- **regler og afgørelser om betingelser, frister, fremgangsmåde mv.**
Jørgen Jochimsen m.fl.
885 kr. / 353 sider
3. udgave / **Karnov Group**

Karnovs Lovsamling fyldte 100 år d. 20. marts 2024.

I dag fortsætter anden runde i vores store skattejagt, hvor du er inviteret.
Følg anvisningerne nedenfor, og deltag i skattejagten om en fødselsdagskage til dit team.

Hvordan deltager jeg?

Løs rebusen og få det andet, ud af 4, ord i skattejagten.

Gem ordet, sammen med det første ord "hvem" og dan til sidst ét spørgsmål du kan svare på via: karnovgroup.dk/lovgivning100aar eller ved at benytte QR-koden.

Glæd dig til næste udgave af Advokaten, hvor du kan finde det tredje ord i skattejagten på Karnovs bagsideannonce.

KARNOV
GROUP

Skriv det andet ord herunder og klip snippen af, så du kan samle alle 4 ord ét sted.

1) H V E M 2) _ _ _ _ _ 3) _ _ _ _ _ 4) _ _ _ _ _